

20030063

Tielaitos

Vuoropuheluopas

**Tielaitoksen
selvityksiä**

14/1997

Helsinki 1997

Tiehallinto
Tie- ja liikenne-
tekniikka

08 TIEH

Tielaitoksen selvityksiä
14/1997

Vuoropuheluopas

TIEHALLINTO

Kirjasto

Tielaitos
Tiehallinto, tie- ja liikennetekniikka

Helsinki 1997

ISSN 0788-3722
ISBN 951-726-339-2
TIEL 3200461
Oy Edita Ab
Helsinki 1997

Julkaisun kustannus ja myynti:
Tielaitos, hallintopalvelut,
painotuotemyynti
Telefaksi 0204 44 2652

Painotuote

Tielaitos
Opastinsilta 12 A
PL 33
00521 HELSINKI
Puh. vaihde 0204 44 150

Vuoropuheluopas [Planeringssamverkan, allmänna råd / Planning participation guidance]. Tielaitos, tie- ja liikennetekniikka, Helsinki 1997. Tielaitoksen selvityksiä 14/1997, 65 s. TIEL 3200461

Aiheluokka: 10, 30, 84

Asiasanat: Tiensuunnittelu, osallistuminen, vuoropuhelu, yhteistyö

Tiivistelmä

Hyvä suunnittelutapa edellyttää vuoropuhelua eli suunnittelijoiden vuorovaikutusta muiden viranomaisten ja kansalaisten kanssa. Vuoropuhelun tavoitteena on löytää ratkaisuja, jotka mahdollisuuksien mukaan kaikki osapuolet voivat hyväksyä. Vaikka näin ei usein käykään, tuotetaan vuoropuhelussa joka tapauksessa monipuolinen aineisto päätöksenteon perustaksi.

Kaikille hankkeesta kiinnostuneille tarjotaan mahdollisuus osallistua vuoropuheluun. Yksisuuntaisen tiedottamisen ja tiedonhankinnan lisäksi vuoropuhelussa käytetään todellista vuorovaikutusta sisältäviä osallistumisen ja yhteistyön menetelmiä. Vuoropuhelussa on tärkeitä luotettavuus, avoimuus, tasapuolisuus, oikeudenmukaisuus, ymmärrettävyys, toisen arvostaminen ja kunnioittaminen.

Vuoropuhelu aloitetaan mahdollisimman aikaisin ja kytketään osaksi suunnitteluprosessia. Osallistumismahdollisuudet tarjotaan jo asioiden valmisteluvaiheessa koko prosessin ajan. Asioiden esittämisessä korostuvat havainnollisuus ja ymmärrettävyys. Vuoropuheluun osallistuville kerrotaan, että he voivat vaikuttaa suunnittelun aikana tehtäviin valintoihin ja päätöksentekoihin. Vuoropuhelussa tiedotetaan myös päätöksenteosta.

Vuoropuhelu jatkuu saumattomasti suunnitteluvaiheesta toiseen. Tarveselvityksessä painottuvat keskustelu- ja ryhmätyömenetelmät, kun käsitellään periaatteellisempia kysymyksiä. Vuoropuhelu on laajimmillaan yleissuunnittelussa, jolloin etsitään mahdollisimman monelle hyvää ratkaisua monipuolisilla menetelmin. Tiesuunnitelmaa tehtäessä korostuvat maanomistajien ja lähiasukkaiden kanssa käytävät neuvottelut. Yhteydenpito jatkuu rakennussuunnittelun ja rakentamisen aikana.

Vuoropuhelun suunnittelun ja toteutuksen avuksi esitellään erilaisia vuoropuhelumenetelmiä. Lisäksi kirjallisuusviitteisiin on koottu tiehankkeiden vuoropuhelukokemuksista kertovia julkaisuja sekä teoksia vuorovaikutustaitojen kehittämisestä.

Sammanfattning

Nyckelord: Vägplanering, vägprojektering, samverkan, dialog, samarbete

Bra planering och projektering fordrar samverkan, dvs. en dialog mellan planerarna och övriga myndigheter samt medborgarna. Målet för samverkan är att finna sådana lösningar som alla parter i mån av möjlighet kan godkänna. Ofta går det visserligen inte att finna dem, men dialogen skapar i varje fall ett mångsidigt material till grund för beslut.

Möjlighet att delta i dialogen erbjuds alla av projektet intresserade. Information och datainsamling kan vara enkelriktade processer, men dialogen omfattar också samlarbetsmetoder som går ut på en verklig samverkan. Väsentligt för samverkan är pålitlighet, öppenhet, opartiskhet, rättvisa, förståelighet samt att andra parter värdesätts och respekteras.

Samverkan börjar möjligast tidigt och integreras i planeringsprocessen. Under hela processen erbjuds möjligheter att delta redan när ärenden bereds. Ärendena presenteras åskådligt och förståeligt. Deltagarna i samverkan informeras om att de kan påverka de val som görs under planeringen och beslutsmaterial. De får också information om beslutsgången.

Samverkan fortgår oavbrutet från ett planeringsskede till nästa. I behovsutredningen behandlas mera principiella frågor, och där betonas diskussions- och grupparbetsmetoder. I översiktsplaneringen är samverkan mest omfattande, när en lösning som är bra för möjligast många söks med mångsidiga metoder. När vägplanen görs upp är förhandlingarna med markägare och grannar särskilt viktiga. Kontakterna fortsätter under arbetsplane- och byggskedet.

Till stöd för planering och genomförande av samverkan presenteras olika metoder. Referenserna omfattar dessutom publikationer om erfarenheter av samverkan i vägprojekteringen samt om hur man kan utveckla förmågan till samverkan.

Abstract

Key words: Road planning, road design, participation, dialogue, co-operation

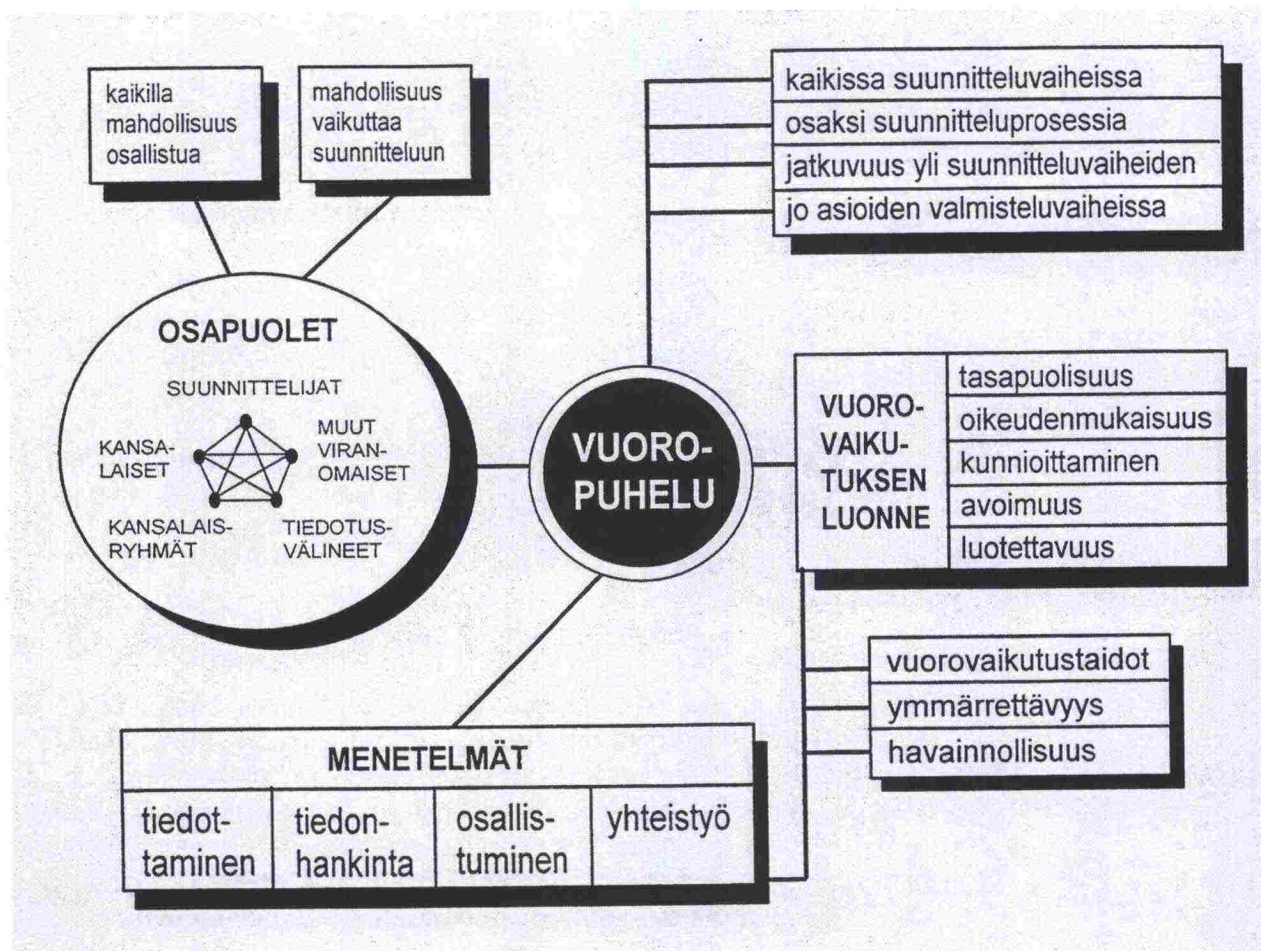
Good planning and design practice demands participation, interaction between the planners and other authorities and the citizens. The goal of participation is to find solutions which, if possible, can be accepted by all participants. Often, such a solution is not found, but participation will in any case produce a comprehensive basis for decision making.

The possibility to participate is offered all those interested in the project. Information and information-gathering can be one-way processes, but participation also includes co-operation methods promoting true two-way communication, a dialogue. Important factors in such a dialogue are reliability, transparency, equity, justice, intelligibility, appreciation and respect for the other participants.

Participation starts at the earliest possible stage and it should be integrated into the planning and design process. Throughout the process, the possibility to participate is offered already at the preparatory stage. In presentation, clarity and intelligibility are important. The participants are informed that they can influence the choices made during planning and the material produced as a basis for decision making. They are also informed about how the decisions are made.

The participation process continues uninterrupted from one stage of planning to the other. In the location study, matters of principle are considered, and participation focuses on discussion and group techniques. Preliminary engineering design is the stage when complex methods are used to seek a solution which serves as many as possible, and the scope of participation is extensive. Landowners and neighbours are important participants in the final engineering design. Communication continues during the planning and execution of the construction project.

To support planning and implementing participation, different techniques are presented. In addition, the references include publications reviewing road project participation experience and literature on improving participation skills.

Esipuhe

Tämän työn tavoitteena on ollut koota vuoropuhelutietous oppaaksi, jota tiehankkeiden vuoropuhelua suunnittelevat ja toteuttavat voivat käyttää apunaan. Näkemyksiä ja kokemuksia vuoropuhelusta on kerätty suunnittelijoilta, muilta viranomaisilta, järjestöiltä, kansalaisilta ja kirjallisuudesta. Oulun, Hämeen ja Savo-Karjalan tiepiireissä järjestettiin vuoropuhelupäivä, jolloin suunnittelijat kertoivat vuoropuhelukokemuksistaan. Opas rajoittuu hanketason vuoropuheluun.

Oppaan tarkoitus on auttaa tiensuunnittelijoita vuoropuhelun periaatteiden omaksumisessa ja soveltamisessa. Alkuosassa käydään läpi vuoropuhelun perusteita ja toteutusta sekä kerrotaan tähän mennessä kertyneistä kokemuksista. Loppuosassa esitellään erilaisia vuoropuhelumenetelmiä ja kuvailaan vuorovaikutustaitoja. Käsikirjamaisen menetelmäluettelon on tarkoitus palvella vuoropuheluohjelman suunnittelua. Kirjallisuusviitteisiin on koottu vuoropuhelukokemuksiin, periaatteisiin ja vuorovaikutustaitoihin liittyviä julkaisuja.

Oppaan pohjalta kehitetään vuonna 1998 lyhyt vuoropuheluohje yhdessä tiepiirien kanssa. Oppaan käyttäjiltä toivotaan siksi runsasta palautetta.

Työtä on ohjannut työryhmä, johon kuuluvat Anders H.H. Jansson, Niilo Tykkyläinen ja Aulis Nironen Tielaitoksen keskushallinnosta. Oppaan on tehnyt psykologian maisteri Anne Vehmas ja kuvituksen ja ulkoasun on suunnitellut maisema-arkkitehti Laura Soosalu Tampereen Viatek Oy:stä.

Helsingissä, huhtikuussa 1997

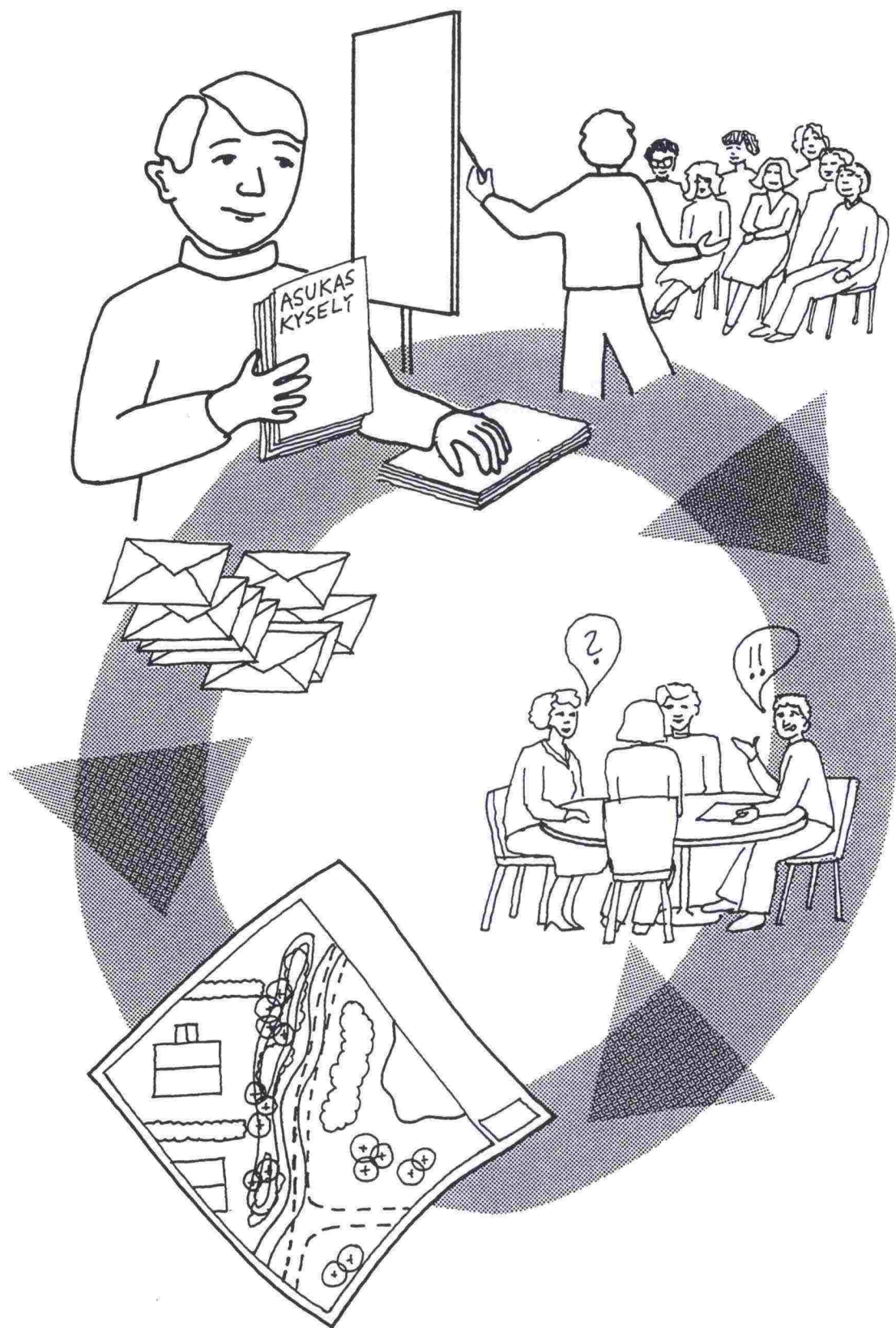
Tielaitos

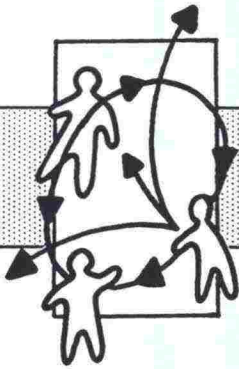
Tie- ja liikennetekniikka

Sisältö

1 VUOROPUHELUN PERUSTEET	11
1.1 Miksi vuoropuhelua?	12
1.2 Osallistumisen tasot	13
1.3 Vuorovaikutuksen olemus	15
1.4 Vuoropuhelu pähkinänkuoressa	18
2 VUOROPUHELUN TOTEUTUS	19
2.1 Mahdollisimman aikaisin	19
2.2 Vuoropuhelun osapuolet	19
2.3 Vuoropuhelun suunnittelu	24
2.4 Tavoitteista ja toimintatavoista sopiminen	25
2.5 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	26
2.6 Yleisöpalautteen käsittely	30
2.7 Osapuolten vaikutusmahdollisuudet	31
3 VUOROPUHELU ERI SUUNNITTELUVAIHEISSA	33
3.1 Vuoropuhelu ennen hankesuunnittelua	33
3.2 Vuoropuhelun jatkuvuus vaiheesta toiseen	33
3.3 Tarveselvitys	35
3.4 Yleissuunnittelu	36
3.5 Tiesuunnittelu	37
3.6 Rakennussuunnittelu ja rakentaminen	37
4 VUOROPUHELUMENETELMÄT	39
4.1 Tiedottaminen	39
Postituslista	39
Tiedote ja tiedotustilaisuus joukkoviestimille	39
Ilmoitukset ja kuulutukset	40
Projektilehti	41
Tiedotuslehtinen	42
Esite	42
Näyttely	43
Ilmoitustaulu	43
Tienvarren tiedotustaulut	44
4.2 Tiedonhankinta	44

4.3 Osallistuminen	45
Yleisötilaisuudet	45
Tavoite-, ideointi- tai arviointitilaisuus	48
Aivoriihi	49
Samoaalainen ympyrä	49
Soittomahdollisuus	50
Käyntimahdollisuus suunnittelutoimistossa	50
Kotikäynnit	50
4.4 Yhteistyö	51
Viranomaisyhteydet	51
Hankeryhmä	51
Yhteistyöryhmä	52
Ryhmätapaamiset	54
Foorumi	54
Paneelikeskustelu	54
Tukea osallistumiselle	55
4.5 Vuoropuhelutaidot	55
Ryhmätyömenetelmät	55
Vuorovaikutustaidot	57
4.6 Yhteenvetotaulukko vuoropuhelumenetelmistä	60
KIRJALLISUUS	61
Tiehankkeiden vuoropuhelukokemuksia vuodesta 1989	61
Vuoropuhelun periaatteet	63
Suunnitteluprosessi	64
Vuorovaikutustaidot	64

1 VUOROPUHELUN PERUSTEET

Tiehankkeen vuoropuhelu tarkoittaa **suunnittelijoiden vuorovaikutusta muiden viranomaisten ja kansalaisten kanssa**. Se palvelee sekä

- suunnittelijoiden tiedonhankintaa että
- kansalaisten ja muiden viranomaisten tiedon saantia, osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Vuoropuhelun **tavoitteena on löytää ratkaisuja, jotka mahdollisuuksien mukaan kaikki osapuolet voivat hyväksyä**. Vaikka näin ei usein käykään, tuotetaan vuoropuhelussa joka tapauksessa monipuolinen aineisto päätöksenteon perustaksi.

Vuoropuhelua voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Valtaosin se on suunnitteluorganisaation järjestämää, kuten tiedotteita, viranomaistapaamisia ja yleisötilaisuuksia. Suunnittelijoiden on oltava valmiita vuoropuheluun yhteistyötahojen valitsemalla tavalla. Esimerkiksi kansalaisjärjestöt voivat kutsua suunnittelijoita kokouksiinsa. Tämä helpottaa suunnittelijoiden työtä, sillä tällöin yhdistys hoitaa tapaamisen käytännön järjestelyt. Vuoropuhelulla ei kuitenkaan haluta korvata kansalaisten omaehtoista toimintaa. Jos he kokevat vuoropuhelun riittämättömäksi, he voivat järjestää mielenosoituksia, laatia vastasuunnitelmia tai olla yhteydessä päättäjiin.

Vuoropuhelusta ja sen osa-alueista käytetään monenlaisia nimityksiä. Tielaitoksen julkaisuissa puhutaan tässä yhteydessä mm. tiedottamisesta, kanssakäymisestä, yhteydenpidosta, viestinnästä, vuorovaikutuksesta, sidosryhmyöskentelystä, julkisuudesta, kuulemisesta, lähidemokratiasta sekä avoimesta, vuorovaikutteisesta, osallistuvasta, demokraattisesta tai yhteissuunnittelusta. Myös viranomais- ja kansalaisryhmistä käytetään erilaisia nimiä, kuten sidos- tai intressiryhmät, intressitahot, osallistujat, osapuolet, yhteistyötahot, -ryhmät tai -kumppanit.

1.1 Miksi vuoropuhelua?

Hyvä suunnittelutapa edellyttää vuoropuhelua. Lait ja suunnitteluohjeet velvoittavat siihen. Vuoropuhelun laatua voidaan pitää tiensuunnittelun kehittyneisyyden mittana.

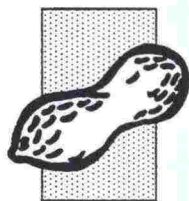
Hyvä suunnittelutapa edellyttää vuoropuhelua. Yhä useammat kansalaiset haluavat osallistua ja vaikuttaa asuin- ja toimintaympäristönsä suunnitteluun. Tiet tehdään kansalaisten ja elinkeinoelämän käyttöön, joten on tärkeää selvittää näiden tarpeet ja näkemykset asiasta. Edustuksellisessa järjestelmässä kuntien luottamushenkilöiden ja kansanedustajien ajatellaan ilmaisevan kansalaisten tahdon. Tämä koetaan kuitenkin riittämättömäksi, joten vuoropuhelu täydentää ja korjaa välillisen edustuksen puutteita antamalla kansalaisille mahdollisuuden suoraan osallistumiseen. Vuoropuhelu parantaa myös suunnittelijoiden tiedonsaantia sekä suunnitelmien laatua ja hyväksyttävyyttä. Lisäksi se helpottaa eri viranomaisten välistä yhteistyötä yhteiskunnallisten suunnitteluhankkeiden yhteensovittamisessa.

Demokratian ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen on arvo sinänsä. Samoin kuin demokratian laatua voidaan pitää yhteiskunnan kehittyneisyyden mittana, voidaan se nähdä myös tiensuunnittelun kehittyneisyyden mitaksi. Perinteisesti on ajateltu, että suunnittelija on "objektiivinen" tekninen asiantuntija, joka käyttää puolueettomia menetelmiä etsiäkseen parhaan vaihtoehdon yleisesti hyväksytyjen päämäärien saavuttamiseksi. Nykyään tunnustetaan yhteiskunnan moniarvoisuus sekä suunnittelijoiden, menetelmien ja asiatietojenkin arvosidonnaisuus. Vuoropuhelua tarvitaan tuomaan avoimesti ja tasapuolisesti julkisuuteen erilaiset tavoitteet, näkemykset ja arvot, koko suunnitteluprosessi ja siihen liittyvät valinnat perusteluineen sekä pitämään yllä keskustelua niistä.

Ratkaisun hyväksyttävyys ei riipu pelkästään sen sisällöstä, vaan myös sen syntytavasta. Väestö vastustaa suunnitelmaa, jota on sen mielestä valmisteltu epädemokraattisesti tai laittomasti. Jos taas suunnittelu- ja päätöksentekoprosessi koetaan oikeudenmukaiseksi, hanke on helpompi hyväksyä, vaikka sillä olisi haitallisiakin vaikutuksia.

Hallitusmuodossa todetaan, että julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Hallintomenettelylaki edellyttää, että vireillä olevista suunnitelmista tiedotetaan ihmisille. Myös ympäristövaikutusten arviointimenettelylain yhtenä tavoitteena on lisätä kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia.

Tielaitoksen suunnitteluohjeissa todetaan, että tiensuunnittelu on vuorovaikutteista kaikissa suunnitteluvaiheissa ja hankekohtaisessa suunnittelussa tulee toteuttaa yhteiskunnassa hyväksytyjä tavoitteita. Osallistumismahdollisuudet on tarjottava aina kun hanke tai valmisteltava päätös voi vaikuttaa kansalaisten elämään, kansalaisryhmien toimintaan tai muiden viranomaisten toimialueeseen. Minimissään vuoropuhelu voi kuitenkin jäädä pelkäksi tiedotukseksi silloin, kun tiealueella tehdään vain vähäisiä toimenpiteitä, kuten rakenteen korjaamista.

Vuoropuhelun edut:

- demokratian ja vaikutusmahdollisuuksien lisääntyminen
 - suunnittelun julkisuuden ja avoimuuden lisääntyminen
 - suunnittelijoiden tiedonsaannin parantuminen
 - suunnittelun laadun parantuminen
 - viranomaisyhteistyön lisääntyminen
 - Tielaitoksen (ja kuntien) imagon parantuminen
- suunnitelmien hyväksyttävyyys

Vuoropuhelun haitat:

- työmäärän lisääntyminen (mm. ilta- ja viikonlopputöitä)
- suunnitteliin kohdistuvat henkiset paineet kasvavat
- suunnittelukustannuksien lisääntyminen (tai painottuminen alkuvaiheisiin)
- suunnitteluajataulu saattaa pidentyä tarveselvitys- tai yleissuunnittelu- vaiheessa (voi nopeutua myöhemmin)

1.2 Osallistumisen tasot

Kansalaiset pitävät osallistumismahdollisuutta tärkeänä, vaikkeivät he sitä käyttäisikään.

Kansalaiset haluavat tietää, mitä heidän asuin- ja toimintaympäristössään tapahtuu. Kansalaisyhteisöihin kuuluu mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. Suomalaiset pitävät tätä tärkeänä, vaikka käytännössä aktiivisia tiehankkeen vuoropuheluun osallistujia on yleensä melko vähän. Suuri osa väestöstä on välinpitämättömiä tai tyytyy vain seuraamaan hankkeesta kertovia tiedotteita tai lehtikirjoituksia. He voivat kuitenkin aktivoitua, jos hanke vaikuttaakin heidän elämäänsä tai siinä ilmenee jotain muuta hälyttävää. Heillekin tärkeätä on mahdollisuus osallistua, vaikkeivät he sitä käyttäisikään.

Kansalaiset voidaan jakaa osallistumisaktiivisuuden mukaan eri ryhmiin:

1 Välinpitämättömät

Välinpitämättömiä asia ei kiinnosta eivätkä he osallistu vuoropuheluun.

2 Seuraajat

Seuraajat lukevat tiedotteita ja lehtikirjoituksia hankkeesta. He saattavat myös käydä yleisötilaisuuksissa, mutteivät anna palautetta.

3 Kommentoijat

Kommentoijat tutustuvat hankkeeseen ja antavat palautetta siitä, mieluummin postitse tai puhelimitse silloin kun heille itselleen sopii.

4 Keskustelijat

Keskustelijoille on tärkeätä välitön vuorovaikutus; he haluavat varmistaa, että suunnittelija kuuntelee ja ymmärtää, ja heille on tärkeätä kuulla suunnittelijan vastaus, miten heidän viestinsä otetaan huomioon.

5 Neuvottelijat

Neuvottelijat edustavat viiteryhmänsä pienryhmätapaamisissa, työryhmissä tms. kokouksissa. He toimivat aktiivisesti sekä ryhmänsä että vuoropuhelun parissa.

6 Maallikkosuunnittelijat

Maallikkosuunnittelijat ideoivat ja tekevät pitkälle harkittuja ehdotuksia. Jolleivät he voi tai halua työskennellä yhdessä projektin suunnittelijoiden kanssa, he laativat vastasuunnitelman.

Ihmiset voivat suunnitteluprosessin kuluessa aktivoitua tai passivoitua eli vaihtaa ryhmää. Vuoropuhelussa rohkaistaan osallistumaan tekemällä se mahdollisimman helpoksi. Esimerkiksi yleisötilaisuuksien palautelomakkeet tai postikyselyt auttavat seuraajia muuttumaan kommentoijiksi. Yleensä kaupunkilaiset osallistuvat jossain määrin nihkeämmin kuin maaseudulla asuvat.

Vastaavasti kansalaisille voidaan tarjota erilaisia mahdollisuuksia osallistua. Seuraavassa on esitetty pelkistetysti suunnitteluun osallistumisen tasot kansalaisten osuuden lisääntyessä:

1. Kansalaiset eivät voi osallistua**2. Yksisuuntainen tiedottaminen**

Suunnittelija tiedottaa hankkeesta.

3. Kaksisuuntainen tiedonkulku

Suunnittelija tiedottaa hankkeesta sekä kerää tietoa ja palautetta kansalaisilta.

4. Osallistuminen

Kansalaiset osallistuvat vuoropuhelutilaisuuksiin ja ottavat yhteyttä suunnittelijoihin. Suunnittelijat ja kansalaiset keskustelevat keskenään eli heillä on välitöntä vuorovaikutusta.

5. Yhteistyö

Organisoituneiden ryhmien edustajat asettavat tavoitteet ja arvioivat ratkaisuja; suunnittelijat vastaavat suunnitelmien valmistelusta. Tätä on kokeiltu mm. neuvottelusuunnittelussa.

6. Kansalaiset suunnittelevat asiantuntijoiden avustuksella

Suunnittelijoiden tehtäväksi jää tekninen avustaminen, tiedon antaminen ja opastaminen. Tätä on kokeiltu lähinnä työ-, tuote- ja asumissuunnittelussa.

Vuoropuhelussa tulisi pyrkiä ainakin osallistumisen tasolle.

Vuoropuhelussa tulisi pyrkiä ainakin osallistumisen tasolle. Tiedottamista ja tiedonhankintaa vuoropuheluun sisältyy aina, mutta pelkästään tiedonvaihdon tasolla ei vielä päästä todelliseen vuorovaikutukseen.

1.3 Vuorovaikutuksen olemus

Vuoropuhelun tavoitteena on mahdollisimman luonteva, kaksisuuntainen vuorovaikutus sekä yksittäisten ihmisten että ryhmien kanssa. Vuorovaikutuksen kulmakiviä ovat luotettavuus, avoimuus, uskottavuus, rehellisyys, toisen arvostaminen ja kunnioittaminen. Avoimuus merkitsee jatkuvaa tiedottamista ja arvioitavaksi asettumista läpi koko prosessin.

Kunnioittaminen

Toisen mielipiteitä pitää kunnioittaa, vaikka ne ovat erilaisia kuin omat. Vuorovaikutus ei toimi, jos suunnittelijat asettuvat kansalaisten yläpuolelle ajatellen, että he ymmärtävät näitä asioita, mutta muut eivät. Väestöä kasvattamaan pyrkivä vuoropuhelu johtaa nopeasti hankaluuksiin, sillä useimmat eivät pidä siitä, että viranomaiset tai muut asiantuntijat kertovat "mikä on heille hyväksi". Asiantuntijankin pitää perustella sanomansa eikä vain vedota koulutukseensa, ammattitaitoonsa tai johonkin normiin.

Tunteet ja arvot

Tunteiden ja arvojen ilmaiseminen on monelle suomalaiselle vaikeaa, sillä niitä ei ole tapana tuntemattomille selitellä eikä niiden kuvaamiseen aina oikein löydy edes sanoja. Kun yleisemmistä arvostuksista ja tunnetason kokemuksista on vaikea kertoa niin, että suunnittelijat ymmärtäisivät, niistä vaietaan. Sen sijaan puhutaan siitä mistä osataan eli koko suunnitelman kannalta pienistä, konkreettisista pikkuasioista jo alkuvaiheessa. Vaikka arvojen selvittäminen on vaikeaa, siihen pitäisi panostaa, sillä niiden vähättely tai väärinymmärtäminen estää vuorovaikutuksen. Kun ihmiset rohkaistuvat kertomaan itselleen tärkeistä asioista, täytyy suunnittelijoiden varoa ylimielistä, vähättelevää tai muuten epäasiallista suhtautumista. Pahimmillaan kansalaisten mielipiteitä on naureskeltu "akkojen höpötyksinä" tai "liitoravahömpötyksenä".

Luottamus

Kansalaisten luottamus on helppo menettää, mutta työlästä ansaita takaisin. Monesti vuoropuhelun lähtökohdat ovat sikäli huonot, että asukkaat saattavat suhtautua aikaisempien kokemustensa vuoksi epäluuloisesti vakuutuksiin viranomaisten uudenaikaisesta toimintatavasta. Tällöin ei ole väliä, minkä viranomaisen edesottamuksia muistellaan. Kaikki ovat samanlaisia herroja. Esimerkiksi alustavia suunnitelmaluonnoksia pidetään usein yksityiskohtaisen tarkkoina ja lopullisina. "Ei se enää muutu, kun on kerran piirretty." Näin uskotaan, koska näin on yleensä käynyt, varsinkin silloin kun asukkaat näkivät vasta valmiit suunnitelmat, mutta valitettavasti vielä viime aikoinakin. Kansalaiset tarvitsevat ensin uudenaikaisia kokemuksia, jotta he voivat oppia, että insinöörinkin piirtämät viivat voivat olla vasta suuntaa antavia, epätasällisia ja muuttuvia. Toisaalta suunnittelijoiden on muistettava korostaa linjausten erilaista luonnetta eri suunnitteluvaiheissa.

Viestinnän ristiriidattomuus

Monen vuoropuhelun uskottavuus ja suunnittelijoiden luotettavuus on kärsinyt siitä, että projektin viestintä on ollut ristiriitaista; teot eivät olekaan vastanneet puheita. Ihmiset vaistoavat herkästi sen, jos henkilön sanaton viestintä ei tue sanoin esitettyä. Samoin kansalaiset pitävät silmänlumeena tai huijauksena koko vuoropuhelua, jos organisaation edustajien epäviralliset kommentit eivät vastaakaan julkisesti esitettyjä tavoitteita tai periaatteita. Niinpä suunnittelijan tulee sisäistää vuoropuhelun periaatteet osaksi omaa arvomaailmaansa ennenkuin hän voi aidosti toteuttaa vuoropuhelua.

Muutosvastarinta

Tien rakentaminen merkitsee yleensä alueen äkillistä muuttumista, mikä herättää helposti asukkaiden vastustuksen. Muutosvastarinnan on todettu liittyvän kokemukseen ulkopuolisista tunkeutujista, paikkakunnan identiteetin menetyksen pelkoon, käsitesekaannuksiin ja rutiinien muuttumiseen. Muutosvastarinta perustuu siis lähinnä aineettomiin uhkiin. Konkreettisia muutoksia voi oppia hallitsemaan tai niitä voi uhmata, mutta alueen ilmeen tai identiteetin tuhoa ei voi unohtaa.

Muutosvastarinnan käsittelyssä pitäisi pystyä erottamaan, onko kyseessä asukkaiden oikeutettu huoli alueen identiteetin ja ilmeen säilymisestä vaiko vain itsekäs tapa suhtautua muihin tielläliikkujiin. Jälkimmäisessä tapauksessa muutosvastarintaa voidaan yrittää lieventää ja kääntää yhteistyöksi korostamalla paikallisten yhteistyökumppaneiden osuutta sekä informaation ymmärrettävyyttä ja havainnollisuutta väärinkäsitysten välttämiseksi (keinoista tarkemmin Liikenneympäristön kokeminen 1993, s. 71-72).

Muutosvastarintaa esiintyy myös suunnittelijoilla. Pitkään mietitystä suunnitelmasta voi tulla niin "rakas lapsi", ettei sitä enää halutakaan kriittisesti arvioida eikä muuttaa, vaan suojella ja puolustaa. Myös omaa muutosvastarintaa pitäisi oppia tunnistamaan, jotta se ei haittaisi yhteistyötä.

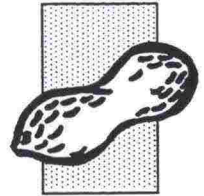
Myönteinen ihmiskäsitys

Ensimmäisiä vuoropuheluhankkeita haittasi suunnittelijoiden pessimistinen ihmiskäsitys. He pitivät yhtenä osallistumisen ongelmana ihmisten itsekkyyttä ja oman edun tavoittelua. Oppimiskykyä ja halua ymmärtää toisten ihmisten lähtökohtia pidettiin varsin vähäisenä. Vuoropuhelu edellyttää optimistisempaa asennetta. Vuorovaikutus sujuu sitä paremmin, mitä enemmän osapuolet haluavat ymmärtää toistensa lähtökohtia ja näkemyksiä.

Oppimisprosessi

Vuoropuhelu on oppimisprosessi kaikille osapuolille, niin kansalaisille, suunnittelijoille kuin muillekin viranomaisille. Oppimisen olemukseen liittyy uuden omaksumista ja mukauttamista osaksi vanhaa. Vuoropuheluprosessissa kukaan ei tiedä etukäteen mihin yhdessä päädytään. Kuitenkin yhteistyö antaa luottamusta siihen, että mahdollisimman hyvään lopputulokseen pyritään ja päästään. Prosessin kuluessa paikalliset asukkaat voivat vähitellen sopeutua tuleviin muutoksiin.

1.4 Vuoropuhelu pähkinäkuoressa

Tiensuunnittelu on avointa ja vuorovaikutteista kaikissa suunnitteluvaiheissa. Vuoropuhelu aloitetaan riittävän aikaisin eli heti ongelman määrittely- ja tavoitteiden asettamisvaiheessa. Osallistumismahdollisuudet tarjotaan oikea-aikaisesti jo asioiden valmisteluvaiheessa koko prosessin ajan.

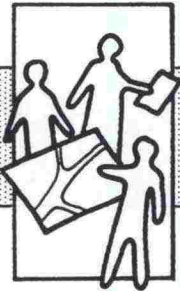
Vuoropuhelussa tuotetaan monipuolinen päätöksentekoaineisto vuorovaikutuksessa asiasta kiinnostuneiden osapuolien kanssa. Suunnittelijat selvittävät järjestelmällisesti eri osapuolet ja heidän näkemyksensä sekä järjestävät mahdollisuudet vuorovaikutukseen. Tavoitteena on löytää ratkaisuja, jotka mahdollisuuksien mukaan kaikki osapuolet voivat hyväksyä.

Vuoropuhelussa

- kaikilla halukkailla on mahdollisuus saada tietoa
 - vuoropuhelu-, suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseista
 - ongelmista, suunnitelmavaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista
 - kansalaispalautteesta perusteluineen
 - päätöksenteosta perusteluineen
- ainakin keskeisimmät kansalais- ja viranomaisryhmät voivat osallistua
 - tavoitteista, toimintatavoista ja tarkasteltavista vaihtoehdoista sopimiseen
 - vaihtoehtojen ja niiden vaikutuksien arviointiin
 - päätöksentekoaineiston luomiseen omilla kannanotoillaan
- kaikilla halukkailla on mahdollisuus
 - nähdä suunnitelmat
 - keskustella suunnittelijoiden kanssa
 - antaa palautetta suunnitelmista ja suunnittelusta
- yksittäisten kansalaisten sekä kansalais- ja viranomaisryhmien
 - ehdotukset, kommentit jne. käsitellään ja otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon suunnitelmissa ja suunnittelussa, huomiotta jättäminen perustellaan
 - näkemykset ja niiden perustelut julkaistaan ja saatetaan sekä kansalaisten että päättäjien tietoon

Vuorovaikutuksen ja tiedotuksen kulmakivinä ovat

- kunnioittaminen
- oikeudenmukaisuus
- rehellisyys, luotettavuus
- julkisuus, avoimuus
- tasapuolisuus
 - kaikki saavat saman informaation
 - eri vaihtoehdot ja näkemykset esitetään tasapuolisesti
 - suunnittelijat tasa-arvoisia muiden osapuolien kanssa
- ymmärrettävyys
- selkeät perustelut.

2 VUOROPUHELUN TOTEUTUS

2.1 Mahdollisimman aikaisin

Vuoropuhelu on parempi aloittaa liian aikaisin kuin liian myöhään, sillä sen avulla voidaan ennalta ehkäistä ongelmien syntymistä. Myöhässä aloitetulla vuoropuhelulla voidaan enää vain yrittää korjailla niitä jälkeinpäin.

Lähes poikkeuksetta vuoropuhelussa mukana olleet korostavat, että se pitäisi aloittaa mahdollisimman aikaisin. Ennen ihmisten kanssa lähdettiin keskustelemaan vasta sitten, kun oli jotain valmista esitettävää. Vuoropuhelussa heille kerrotaan heti alkajaisiksi, että tällaista ongelmaa aletaan selvittää, ja kysytään heidän näkemyksiään ongelmasta sekä toiveita ja tavoitteita sen ratkaisusta. Viranomaistasolla vuorovaikutusta on jo ennen hankekohtaista suunnittelua ja sitä pyritään edelleen kehittämään. Tärkeätä on, että kansalaisryhmätkin voivat osallistua laajempaan liikennepoliittiseen periaate- ja arvokeskusteluun eli jatkuvaan yhteiskunnalliseen vuoropuheluun.

Julkinen vuoropuhelu on voitu aloittaa jo ennen hankekohtaista suunnittelua, esimerkiksi seutukaavoituksen tai liikennejärjestelmäsuunnittelun yhteydessä. Viimeistään hankesuunnittelussa kansalaisryhmillä ja kansalaisilla tulee olla mahdollisuus ottaa osaa ongelman määrittelyyn ja tavoitteiden asetteluun. Vaikka keskusteluihin menisi alussa paljonkin aikaa, niin ne nopeuttavat myöhempiä suunnitteluvaiheita.

Mitä myöhemmin vuoropuhelu aloitetaan, sitä todennäköisempää on, että suunnitelmia vastustetaan sitkeästi. Ajoissa ilmaistut näkemykset on helpompaa ottaa suunnittelussa huomioon kuin lähteä muuttamaan lähes valmiina pidettyjä ratkaisuja. Viime hetkellä ehdotetut muutokset saattavat tuntua suunnittelijoista turhauttavilta, jopa tuhlaukselta.

Ajoissa aloitetulla vuoropuhelulla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä.

2.2 Vuoropuhelun osapuolet

Suunnittelusta vastaavan ja suunnittelijoiden lisäksi vuoropuheluun pyritään saamaan mukaan kaikki asiasta kiinnostuneet viranomaistahot, kansalaiset ja kansalaisryhmät. Osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen kaikille halukaille on erittäin tärkeää, sillä osallistumisen rajoittaminen herättää helposti epäilyjä suunnittelijoiden tarkoitushakuisuudesta, salailupyrkimyksistä tai yleensä epäoikeudenmukaisuudesta.

Koska eri vuoropuhelumenetelmät soveltuvat erilaisille osallistujamäärille, täytyy menetelmiä valitessa ottaa huomioon, että jokaiselle annetaan mahdollisuus saada hankkeesta tietoa ja osallistua jollain tavalla.

Vuoropuhelun osapuolet voidaan karkeasti ryhmitellä muihin viranomaisiin ja kansalaisiin. Perinteisesti viranomaisten kanssa tehtävä asiantuntijayhteistyö on erotettu selvästi vuorovaikutuksesta kansalaisten kanssa. Viranomaisten kesken on muotoutunut sisäisiä käytäntöjä, joita ulkopuoliset eivät yleensä hallitse. Esimerkiksi hallinnossa on kehittynyt tietty tapa lukea lausuntopyyntöjä ja kirjoittaa lausuntoja. Vuoropuhelun julkisuusperiaate edellyttää kuitenkin viranomaisviestinnältäkin ymmärrettävyyttä, joten liiallisesta sisäpiirin kommunikaatiosta on syytä pyrkiä eroon. Pääosin vuoropuhelumenetelmät voidaan suunnata yhteisesti sekä kansalaisryhmille että viranomaisille.

Vuoropuheluun osallistuvat suunnittelijat, muut viranomaiset, kansalaisryhmät ja yksittäiset kansalaiset. Lisäksi yhteistyötä tehdään luottamushenkilöiden ja tiedotusvälineiden kanssa.

Yksittäiset kansalaiset

Vuoropuhelun ensimmäisiä toimia on selvittää hankkeesta mahdollisesti kiinnostuneet tahot. Yksittäisistä kansalaisista aktiivisimpia ovat yleensä suunnittelualueen asukkaat, maanomistajat ja liikkeenharjoittajat. Tiedotus on kuitenkin syytä ulottaa laajemmallekin lähiympäristöön ja tienkäyttäjille. Paikallisissa ja seudullisissa tiedotusvälineissä kerrotaan hanketietojen lisäksi siitä, miten kansalaiset voivat osallistua vuoropuheluun (esim. yleisötilaisuudet, projektin vastuuhenkilöiden yhteystiedot kirjeitse ja puhelimitse). Myös tiedonhankintaa on hyvä tehdä yksilötasolla.

Vaikka vuoropuhelun periaatteisiin kuuluukin se, että kaikki voivat osallistua vuoropuheluun ainakin jollain tavalla, edellyttävät tietyt vuoropuhelumenetelmät osallistujamäärän rajoittamista. Silloin on ratkaistava, kuka valitsee osallistujat, millä perusteella ja kuinka monta sekä miten taataan osallistujien riittävä edustavuus. Oleellista on tuoda selkeästi julki valintaperusteet. Esimerkiksi silloin kun kyselyä ei voida postittaa vaikutusalueen kaikkiin talouksiin, on vastaajat hyvä poimia satunnaisotannalla koko kohdejoukosta.

Toinen suositeltava tapa rajoitetun osallistujamäärän valinnassa on antaa kansalaisten itse valita edustajansa. Jollei toimivia yhdistyksiä ole, kansalaisia on hyvä auttaa organisoitumaan ryhmiksi, jotka sitten valitsevat edustajansa vuoropuheluun. Organisoitumista voidaan helpottaa mm. kutsumalla ihmisiä tilaisuuteen, jossa kerrotaan vuoropuhelusta ja pyydetään halukkaita muodostamaan ryhmittymiä, jotka ilmoittavat oman edustajansa. Jos edustajien määrä uhkaa paisua liian suureksi, voivat jotkut ryhmät sopia yhteydenpidosta ja yhteisestä edustajasta.

Kansalais- ja viranomaisryhmät

Vuoropuhelun alussa selvitetään suunnittelualueella toimivat ja hankkeesta mahdollisesti kiinnostuneet ryhmät. Työn helpottamiseksi ohessa esitetään yleistasoinen ja suuntaa-antava listaus mahdollisista yhteistyökumppaneista. Ne luonnollisestikin vaihtelevat hankkeen luonteen mukaan. Tärkeätä olisi saada mukaan kaikki tahot, joihin suunnittelu tai päätöksenteko mahdollisesti vaikuttaa. Näin saadaan esille näkemysten koko kirjo. Yritykset estää asiaan kuulumattomia ryhmiä osallistumasta vuoropuheluun tuottavat todennäköisesti enemmän tarpeettomia ongelmia kuin säästävät työtä.

Vuoropuhelun erityisryhmiä ovat luottamushenkilöt ja tiedotusvälineet. Kansalaiset haluavat luottamushenkilöiden osallistuvan vuoropuhelutapahtumiin, jotta he voivat olla välittömässä vuorovaikutuksessa kunnallisten päättäjien kanssa. Luottamushenkilöitä on vain usein vaikea saada osallistumaan. Oleellista on, että vuoropuhelussa esitetyt näkemykset perusteluineen raportoidaan myös heidän nähtäväkseen. Vuoropuhelun tiedotuksessa on tärkeätä yhteistyö tiedotusvälineiden kanssa.

Ongelmana suunnittelijoiden ja kansalaisryhmien välinen vastakkainasettelu

Monen tiehankkeen ongelmaksi on noussut se, että vuoropuheluun ovat aktivoituneet vain koko hanketta tai tiettyä vaihtoehtoa vastustavat ryhmät. Tämä on merkki siitä, että suunnittelijoiden koetaan ajavan yksipuolisesti jotain tiettyä ratkaisua. Tällöin samalla kannalla olevien ei tarvitse vaivautua vuoropuheluun, mutta vastustajat kritisoivat suunnitelmia suunnittelijoiden puolustaessa niitä. Vuoropuhelusta muodostuu erilaisten kansalaisnäkemysten sovittelun sijasta suunnittelijoiden ja vastustajien välinen vastakkainasettelu. Asukkaat kokevat tulevansa yleisötilaisuuksiin altavastaajiksi.

Vuoropuhelussa ilmenneiden ongelmien vuoksi monet kansalaiset pitävät suoraa toimintaa tehokkaampana kuin suunnittelijoiden järjestämää. Aktiivisimmat kansalaisliikkeet laativat omia suunnitelmiaan, järjestävät mielenosoituksia, keräävät nimilistoja sekä pitävät suoraan yhteyttä päättäjiin ja tiedotusvälineisiin vuoropuheluun osallistumisen ohella tai sijasta.

Vastakkainasetteluun ajautumista ehkäisee parhaiten suunnittelijoiden avoin tiedotus uudentilaisesta suunnittelukäytännöstä. Vuoropuhelussa kaikki vaihtoehdot selvitetään tasapuolisesti vuorovaikutuksessa erilaisia näkemyksiä edustavien ryhmien kanssa eikä lopputulosta ole etukäteen päätetty. Kansalaisten aikaisempien kokemusten vuoksi tätä viestiä ei välttämättä helposti uskota. Luotettavuuden ja uskottavuuden puolesta on tehtävä töitä.

Esimerkkejä mahdollisista vuoropuheluosapuolista**Paikalliset järjestöt**

Asukasyhdistykset
 Eläkeläisjärjestöt
 Kotiseutuyhdistykset
 Koulujen vanhempainyhdistykset,
 opettajat
 Kylätoimikunnat
 Nuorisojärjestöt (partio, 4H jne.)
 Nuorisoseurat
 Poliittiset järjestöt
 Seurakunnat
 Tiehoitokunnat
 Vammaisjärjestöt

Luonto

Kalastusseurat
 Lintuharrastajat
 Luonnonsuojelupiirit ja
 -yhdistykset
 Luontoharrastuskerhot
 Metsänhoitoyhdistykset
 Metsästysseurat
 Riistanhoitoyhdistykset
 Ympäristöyhdistykset

Urheilu

Hiihtoseurat
 Ratsastuskerhot
 Suunnistusseurat
 Muut urheiluseurat

Muut harrastusseurat

Maatalousnaiset
 Marttayhdistykset
 Moottorikerhot
 Musiikkikerhot
 Nuorkauppakamarit
 Taide-seurat

Elinkeinoelämä

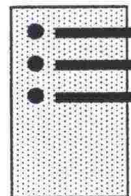
Kauppakamarit
 Liikennöitsijät
 Maataloustuottajien yhdistykset
 Yrittäjäyhdistykset

**Valtakunnalliset järjestöt,
kansalaisliikkeet**

Ammattijärjestöt
 Autoliitto
 Keskuskauppakamari
 Kuorma-autoliitto
 Liikenneliitto
 Liikenneturva
 Linja-autoliitto
 Matkahuolto
 Moottoriliikenteen keskusjärjestö
 Oy VR-Rata Ab
 Paikallisliikenneliitto
 Posti
 Suomen Luonnonsuojeluliitto
 Suomen Tieyhdistys
 Tieliikenteen tietokeskus
 Öljyalan keskusliitto

Viranomaiset, päättäjät

Ilmailulaitos
 Kaupunkien ja kuntien edustajat
 Kunnanvaltuustot, -hallitukset
 Lautakunnat
 Kaupungin/kunnanjohtajat
 Kaavoitus
 Liikennelaitos
 Tekninen toimi
 Ympäristö
 Kuntaliitto
 Liikenneministeriö
 Lääninhallitus
 Maakuntien liitot
 Maakuntamuseot
 Merenkululaitos
 Museovirasto
 Poliisi, palo- ja pelastuslaitos
 Puolustusvoimat
 Satamat
 Ratahallintokeskus
 Ympäristökeskus,
 alueelliset ympäristökeskukset
 Ympäristöministeriö

Tiedotusvälineet

Edustajien edustavuus

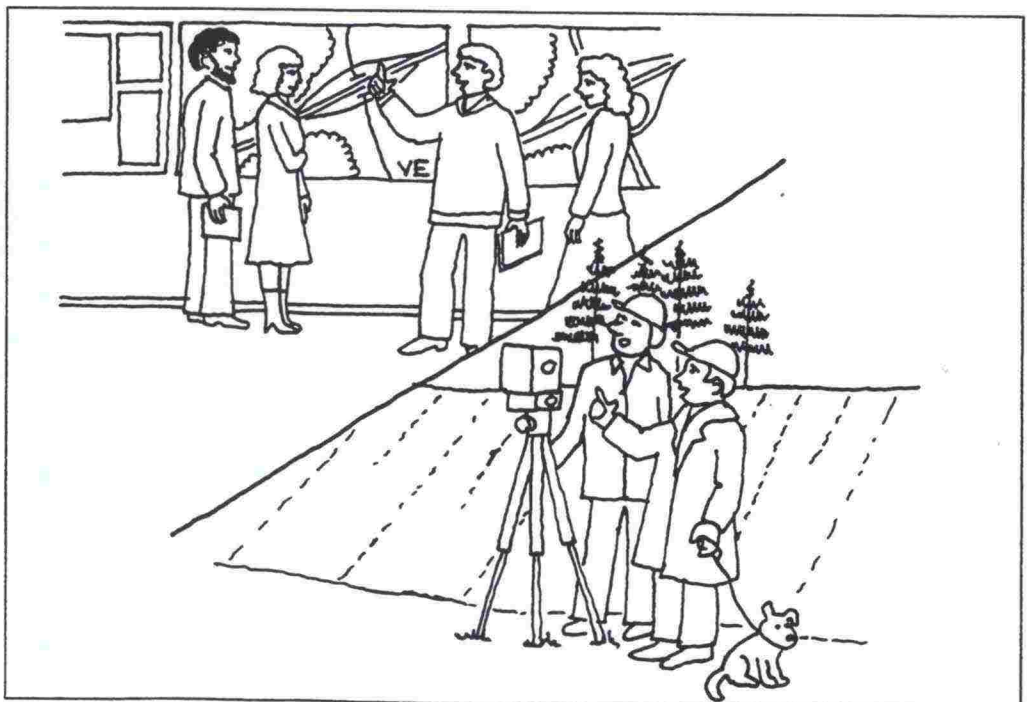
Suunnittelijoiden on usein vaikea tietää, kuinka hyvin eri ryhmien edustajiksi ilmoittautuvat todella edustavat taustaryhmiään. Tärkeätä on, että edustajan ja taustaryhmän välinen kommunikaatio toimii. Tätä voidaan edesauttaa saattamalla edustajien toiminta mahdollisimman julkiseksi tai selvittämällä taustaryhmien näkemykset esimerkiksi kirjallisella kyselyllä. Suunnittelijoiden on yleensä hyvä olla yhteistyössä virallisen edustajan lisäksi myös muiden ryhmän jäsenten kanssa. Esimerkiksi hankeryhmässä kunnan edustajan on vaikea toimia ainoana tiedonvälittäjänä eri alojen virkamiesten ja suunnittelijoiden välillä.

Suunnittelijat

Tielaitoksen puolelta vuoropuhelua hoitavat projektin keskeiset henkilöt. Konsulttia käytettäessä siihen osallistuvat myös konsultin edustajat. Projektin vastuuhenkilöitä valittaessa on hyvä muistaa, että vuoropuhelu edellyttää suunnittelijalta myönteistä ihmiskäsitystä, vuorovaikutustaitoja ja vuoropuhelun periaatteiden sisäistämistä. Hänen tulisi osata mm. kuunnella, ymmärtää, selittää, perustella, esiintyä, neuvotella ja sovitella.

Lähes aina hanke johtaa myös jonkinasteisiin konflikteihin. Jos on ennakoitavissa, että hanke synnyttää vaikeita ristiriitoja, vuoropuhelussa kannattaa käyttää vuorovaikutuksen asiantuntijoita ja sovittavia menetelmiä. Ulkopuolista asiantuntija-apua tarvitaan myös silloin, kun suunnittelijoiden omat aika- tai tietotaitoresurssit eivät riitä, esimerkiksi laajojen hankkeiden vuoropuheluissa tai ryhmätyömenetelmissä.

Kaikkien hankkeeseen osallistuvien tulee tuntea vuoropuhelun periaatteet, sillä jo maastomiehen tokaisu voi viedä pohjaa projektin uskottavuudelta.

Tärkeätä on myös se, että yhteistyö toimii projektin suunnittelijoiden välillä ja koko Tielaitoksen sisällä. Vaikka vuoropuhelua hoitaisi useampikin suunnittelija, on projektin hyvä henkilöityä ulospäin jonkun tai joidenkin nimiin, jotta kansalaiset voivat kommunikoida ihmisen eikä vain suuren, kasvottoman organisaation kanssa. Projektin vetäjän olisi hyvä jatkaa suunnitteluvaiheesta toiseen.

2.3 Vuoropuhelun suunnittelu

Vuoropuhelu kytketään osaksi suunnitteluprosessia.

Jo tehtävänannon tavoitteet ja pääsisältö asettavat minivaatimukset vuoropuhelulle. Suunnittelua valmisteltaessa laaditaan toimintasuunnitelma, jonka oleellisena osana on vuoropuheluohjelma. Vuoropuhelu suunnitellaan yhdessä muun työohjelman kanssa, jotta se niveltyy saumattomasti osaksi suunnitteluprosessia. Vuoropuhelutoimista ja tavoitteista keskustellaan ja sovitaan myös yhteistyötahojen kanssa työn alkaessa. Vuoropuheluohjelman, kuten koko suunnitteluprosessin, tulee olla riittävän väljä ja joustava, jotta sitä voidaan tarvittaessa myöhemminkin muuttaa.

Vuoropuheluohjelmaa laadittaessa mietitään hankkeen luonteeseen soveltuvimmat vuoropuhelumenetelmät. Niiden valintaan vaikuttavat mm. suunnitteluvaihe ja -ympäristö sekä projektin laajuus. Niinpä yleispätevää menettelyohjetta ei voi antaa, vaan ohjelma räätälöidään kulloisenkin hankkeen mukaan. Pienissäkin projekteissa käytetään joitakin tiedotus-, tiedonhankinta- ja osallistumismenetelmiä. Suurempiin tai pitkäaikaisempiin hankkeisiin suunnitellaan monipuolisempi vuoropuheluohjelma.

Vuoropuhelutoimien ajoituksessa on oleellista niiden kytkentä muun suunnittelun etenemiseen. Ne eivät saa jäädä irrallisiksi, vaan vuoropuhelun ja suunnittelun on palveltava toisiaan koko hankkeen ajan. Yleistäen voidaan sanoa, että suunnittelu alkaa ja päättyy vuoropuhelulla. Alussa tiedotetaan suunnittelun käynnistymisestä ja kartoitetaan yhteistyökumppanit. Projektin päätyttyä kerrotaan lopputuloksesta. Vuoropuhelutoimet liittyvät yleensä keskeisiin suunnittelutapahtumiin, kuten tavoitteista ja toimintatavoista sopimiseen, lähtötietojen hankintaan, vaihtoehtojen muodostamiseen, vaikutusten selvittämiseen sekä vaihtoehtojen vertailuun ja arviointiin. Toimintasuunnitelman aikataulusta tulee näkyä myös vuoropuheluohjelma ja sen yhteydet suunnitteluprosessiin.

Kun tietyllä alueella suunnitellaan samoihin aikoihin tie-, rautatie-, kaavoitus- tai muita kehittämishankkeita, on niiden vuoropuhelut hyvä yhdistää. Ei riitä, että hankkeiden edustajat vain osallistuvat toistensa vuoropuheluihin, vaan heidän tulee järjestää yhteisiä vuoropuhelutilanteita. Muuten voi käydä niin, että samalla alueella on viikon välein eri hankkeiden yleisötilaisuuksia ja siten ihmetellään, mikseivät asukkaat osallistu ja miksi he puhuvat kaavoittajille tieasioista. Jotta yhteistyön valmistelu voidaan aloittaa riittävän aikaisin, tarvitaan jatkuvaa viranomaisten välistä vuorovaikutusta.

2.4 Tavoitteista ja toimintatavoista sopiminen

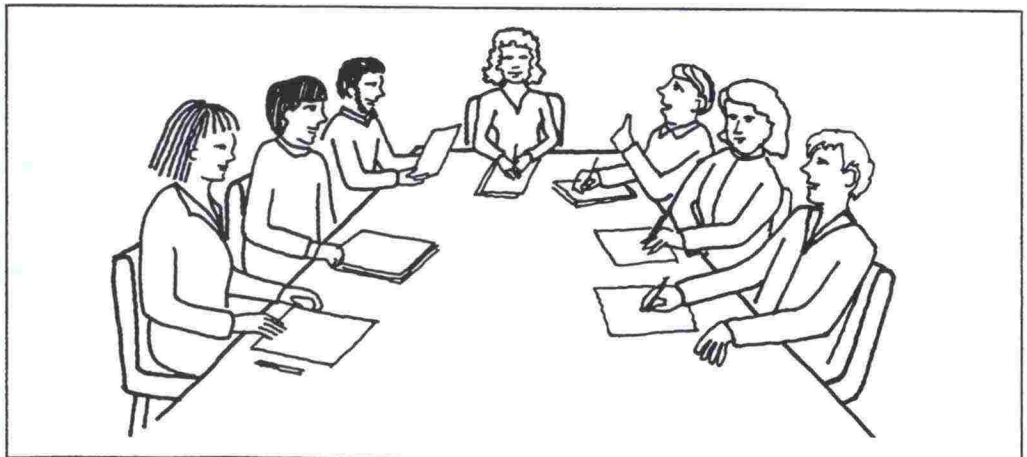
Tavoitteista ja toimintatavoista sovitaan eri osapuolien kanssa hankeryhmässä, yhteistyöryhmässä tai tavoiteseminaarissa.

Suunnittelun tilaaja määrittelee tehtävänannossa työn pääsisällön ja tavoitteet sekä hankkeelle että suunnittelutyölle. Vuoropuhelun alussa selvitetään muiden osapuolien hankkeeseen liittyvät tavoitteet, toiveet ja tarpeet. Tämä tulisi tehdä ainakin hankeryhmässä, mutta mielellään laajemmassakin piirissä, esimerkiksi yhteistyöryhmässä, tavoiteseminaarissa tai yleisötilaisuudessa ryhmätyömenetelmällä tai kyselyllä. Ennen tavoitekeskustelua osallistujille selvitetään hankkeen lähtökohdat ja aikaisempien vaiheiden tarkastelut sekä lain asettamat rajoitukset. Yleensä teknisistä ja turvallisuustavoitteista ollaan yksimielisempiä kuin yhteiskunnallisista, liikennepoliittisista ja arvotuksiin liittyvistä tavoitteista.

Suunniteltavalle ratkaisulle asetettavien tavoitteiden lisäksi sovitaan myös toimintatavat ja tavoitteet vuoropuhelulle. Tavoitteista ja toimintatavoista on oleellista keskustella kaikkien yhteistyötahojen kanssa, koska **tavoitteet kertovat sen, mitä suunnittelussa pidetään tärkeänä, ja toimintatavat sen, miten yhteistyötä tehdään.** Tavoitteet myös määrittävät ne kriteerit, joiden perusteella suunnittelun kulkua ja ratkaisuja voidaan arvioida.

Eri osapuolten tavoitteet voivat jäädä osin ristiriitaisiksi, mutta toimintatavoista olisi hyvä päästä yksimielisyyteen. Tavoitteiden avoin tiedottaminen lisää hankkeen uskottavuutta. Myös vuoropuhelun toimintatavat on tarpeen selvittää julkisesti niin kauan kuin ihmisten mielissä vielä kangastavat vanhat kokemukset ja suunnittelukäytännöt. Koska perinteisistä työtavoista on yleensä vaikea irtautua, kannattaa vuoropuhelusta keskusteluun käyttää aikaa.

Toimintatavat on hyvä selvittää mahdollisimman konkreettisesti, sillä niistä on helpompi sopia periaatteessa kuin soveltaa niitä käytännössä. Kaikissa hankkeissa neuvotellaan tarkemmin ainakin seuraavista asioista: vuoropuhelumenetelmät, työskentelytavat, työnaikainen päätöksenteko, aikataulu, kustannukset, työnjako, eri osapuolten roolit (asiantuntija, viranomainen, ryhmän edustaja, yksityishenkilö).

Ongelmia

Monissa tiehankkeissa on havahduttu liian myöhään siihen, ettei hankkeen eikä varsinkaan vuoropuhelun tavoitteista ole sovittu eri yhteistyötahojen kesken. Tämä on johtanut ristiriitaiseen tiedotukseen ja saanut kansalaiset epäilemään vuoropuhelun todellista tarkoitusta. Vuoropuhelun uskottavuus on kärsinyt, kun on käynytkin ilmi, että tarkoituksena on ollut edesauttaa hankkeen läpimenoa markkinoimalla suunnitelma kansalle mielipiteisiin vaikuttamalla. Väärinkäsityksiin ja työnjaon epäselvyyksiin on johtanut myös keskustelun puute vuoropuhelun toimintatavoista ja viranomaisten rooleista. Silloinkin kun näistä on keskusteltu, on havaittu, että siihen olisi pitänyt käyttää vielä paljon enemmän aikaa.

Vanhat tottumukset ja tavat istuvat yleensä niin tiukassa, että vaikka suunnittelija vilpittömästi haluaakin toteuttaa uusia toimintatapoja, hän helposti käytännön työn touhussa lipsahtaa ainakin osittain vanhoihin kuvioihin. Ongelma on syytä tiedostaa, jotta voi itse seurata tekemisiään ja yhteistyötahojen viestejä toimintatapojen tarkistustarpeista. Omien virheiden myöntäminen ja korjaaminen kuuluvat oleellisesti aitoon vuorovaikutukseen.

Yksi tavoitteiden asettamisen perusvaikeus on ongelmanmäärittely. Monet kansalaiset haluaisivat käsitellä ongelmia laajemmin, liikenne- ja yhteiskuntapoliittisina kysymyksinä, mutta Tielaitoksen tehtäväkenttä rajoittuu siihen, voidaanko ongelma ratkaista tien rakentamisella tai parantamisella vai ei. Tämä johtaa siihen, että useissa suunnitteluvaiheissa joudutaan palaamaan kysymykseen koko tiehankkeen tarpeellisuudesta, varsinkin kun tarveselvitysvaiheessa ei yleensä ole juurikaan ollut vuoropuhelua, vaan hanke on perustunut Tielaitoksen lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Monia tiehankkeita onkin kritisoitu liian kapea-alaisesta ongelmanmäärittelystä.

2.5 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Vaihtoehtoisia ratkaisuja ideoidaan vuorovaikutuksessa eri osapuolien kanssa. Alustavat vaihtoehdot on hyvä muodostaa yhteistyössä viranomais- ja kansalaisryhmien kanssa. Ne esitellään sitten yleisölle mahdollisimman helpotajuisesti ja tasapuolisesti. Kansalaiset voivat ehdottaa niihin muutoksia tai kokonaan uusia vaihtoehtoja. Suunnittelijat tutkivat ehdotusten toteuttamiskelpoisuuden. Lopulta hanke- tai yhteistyöryhmässä valitaan tarkasteltavat vaihtoehdot ja perustellaan hylättyjen vaihtoehtojen pois jättäminen.

Vaihtoehtojen vaikutuksista suunnittelijat saavat arvokasta tietoa eri osapuolilta. Viranomaiset arvioivat vaikutuksia asiantuntija-alansa kannalta ja ne kansalaiset, joihin hanke vaikuttaa, omista lähtökohdistaan. Vaikutusarvioita voidaan kerätä erilaisin haastattelu-, kysely- tai havainnointimenetelmin yksilöittäin ja ryhmittäin (tarkemmin mm. Tiedonhankintaopas tiensuunnittelijoille 1994). Vaikutusarvioiden yhteenvedot esitellään yleisölle mahdollisimman helpotajuisesti ja tasapuolisesti. Niistä kerrottaessa on hyvä muistaa, että yksittäiselle kansalaiselle hankkeesta koituvat hyödyt ovat yleensä suhteellisen pieniä, mutta joillekin haitat voivat olla suuria, vaikka hankkeen kokonaishyödyt ylittäisivätkin kokonaishaitat.

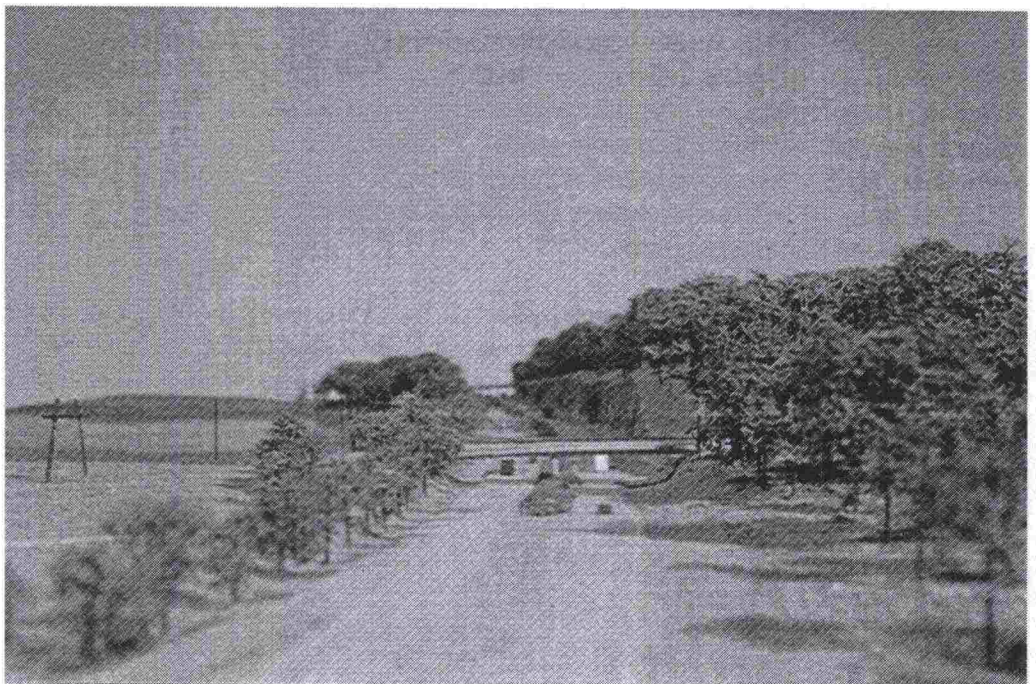
Kaikille kansalaisille annetaan mahdollisuus kertoa mielipiteensä vaihtoehtojen paremmuudesta. Ainakin keskeisimmiltä viranomais- ja kansalaisryhmittä on hyvä pyytää kirjalliset lausunnot tai julkiset kannanotot.

Vaihtoehdot ovat ongelmanratkaisussa oleellisia, sillä muuten suunnitelman palaute jää helposti tasolle: "Tehdään jollain muulla tavalla, kunhan ei näin". On tärkeätä, että vaihtoehdot ovat todellisia ja että niitä tutkitaan ja esitellään samanarvoisesti. Myös vaikutustarkastelut on oleellista tehdä kaikista vaihtoehdoista ja esittää perustelut sille, jos joitain vaikutuksia jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Varsinkin myöhäisessä vaiheessa tehdyissä YVA-menettelyissä kansalaiset ovat kokeneet harhaanjohtavaksi puheet 0-vaihtoehdosta, kun uuden tien suunnitelmia on aiemmin esitelty lähes päätettyinä. Sama ongelma on ilmennyt vuosia suunnitteilla olleissa hankkeissa, joissa on jo joskus valittu tietty ratkaisu, mutta sitten otettu vielä uudestaan esille vanhoja tai uusia vaihtoehtoja. Nämä eivät enää ole tuntuneet uskottavilta, varsinkin jos ne on tehty vain siksi, että nykyään pitää olla vaihtoehtoja, ja jos niiden esittely on jätetty heikommalle.

Havainnollisuus

Tiehankkeesta kertovan informaation on oltava mahdollisimman havainnollista ja ymmärrettävää. Ymmärrettävyyttä lisää se, että käytetään erilaisia esitystapoja samasta asiasta. Eri vaihtoehdot on kuitenkin esitettävä samalla tavalla, jotta niitä on helppo vertailla.

Tulevaisuuden muutoksia koskevien suunnitelmien esittelyssä ihmisten tulisi saada mahdollisimman aidon tuntuinen mielikuva siitä, miltä mikin vaihtoehto näyttäisi ja tuntuisi toteutettuna. Kartat hahmottuvat helposti vain tottuudelle katselijalle, sillä ne pelkistävät todellisuuden yksiulotteiseksi, viivoin ja symbolein kuvatuksi "maisemaksi". Asuinympäristönsä osoitekarttoihin perehtyneellekin mustavalkoiset, tekniset suunnitelmakartat näyttävät ensin pelkältä viivaviidakolta käsittämättömine merkkeineen.

Suunnitelmat esitellään vähintäänkin väritettynä tai värillisellä karttapohjalla siten, että uutta tilannetta voi verrata nykyiseen. Esittelykarttoihin ei jätetä turhaan teknisiä yksityiskohtia (kaarresäteet, kaapelit, putkistot yms.) kokonaisuutta ja ymmärrettävyyttä häiritsemään. Sen sijaan korostetaan tunnettuja maamerkkejä, paikkoja ja rakennuksia hahmottamisen helpottamiseksi. Eri vaihtoehdot kuvataan vertailukelpoisesti joko samalla kartalla tai samassa mittakaavassa omilla kartoillaan.

Suunnitelmien esittelyssä olisi hyvä käyttää erilaisia havainnollistamistapoja, kuten havainnekuvia, kuvasovituksia, ilmakuvia, viistokuvia, pienoismalleja, dioja, videoita, tietokoneanimaatioita, multimediala. Näitä on helpompi hahmottaa, koska ne muistuttavat asukkaiden tai tienkäyttäjien näkemää maaisemaa. Maanomistajien kanssa tilannetta tarkastellaan usein paikan päällä, mutta maastokäyntejä voidaan järjestää myös muille kuntalaisille tai sidosryhmille. Melun havainnollistamiseen voidaan käyttää tietokoneohjelmaa, joka esittää eri voimakkuuksien ääninäytteet annetuissa maastokohdissa melusteiden kanssa tai ilman.

Suunnitelmat pitää esitellä havainnollisesti jo luonnosvaiheessa eikä vasta valmiina. Alustavia luonnoksia olisi hyvä esitellä käsivaraaisesti hahmoteltuna, jotta ne eivät vaikuttaisi liian tarkoilta ja valmiilta. Havainnekuvat ovat todenmukaisempia, kun niissä kuvataan tilanne rakentamisen ja viimeistelyjen jälkeen eikä vasta kymmenien vuosien kuluttua täysikasvuisine istutuksineen ja mahdollisine lisärakentamisineen.

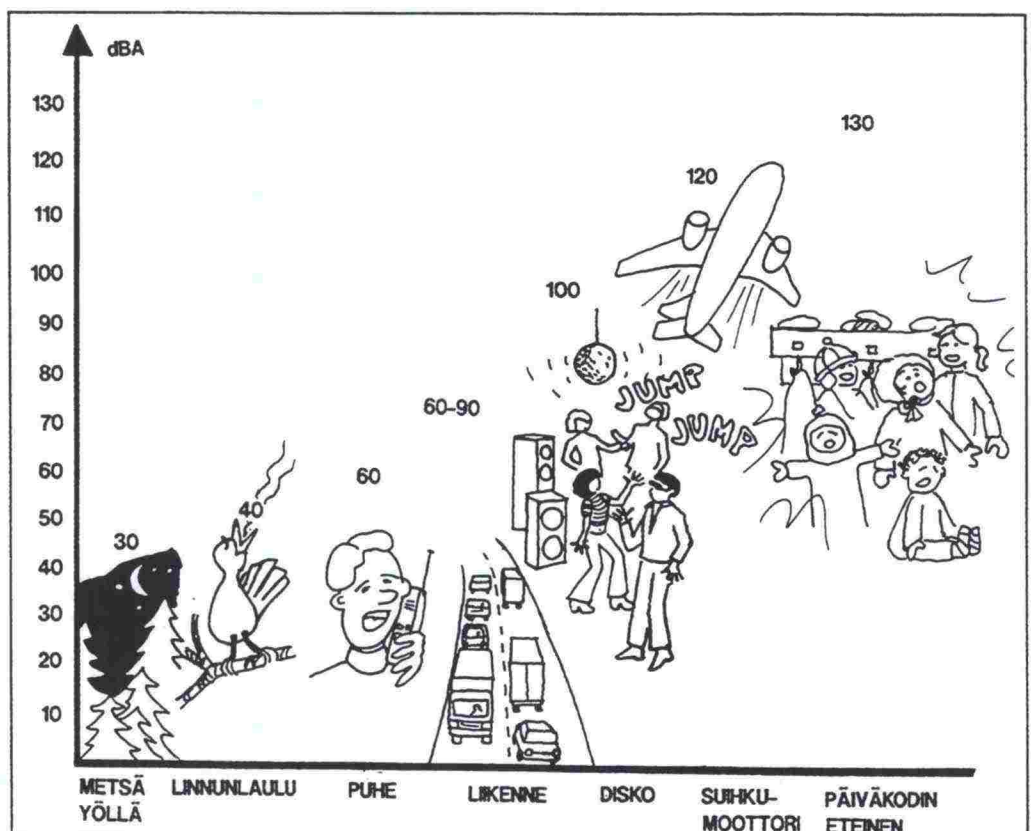
Ymmärrettävyys

On aina tarkistettava, onko viesti ymmärretty.

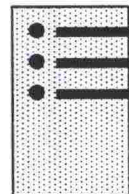
Suunnittelijat voivat käyttää ammattisanastoa ja alan omia viestintätapoja vain keskuudessaan. Yhteistyökumppaneille asiat pitää esittää kansantajuisesti. Ammattitermien käyttöä tulee välttää ja ainakin selittää niiden merkitys. Koko esitystapa ja -järjestys mietitään asiaa tuntemattoman kannalta; edetään tutusta outoon ja teksteissä käytetään yksinkertaisia virkerakenteita. Kankean virasto- tai lakitekstityylin sijasta kirjoitetaan yleiskielellä lukijoita kiinnostavasti. Esimerkiksi siirrettävän maa-aineksen moninumeroiset kuu-tiilavuusluvut eivät paljoakaan kerro maallikkolukijalle, mutta epämääräisempi kuorma-autollinen on jo käsitettävämpi yksikkö.

Kaikki tiedotus- ja esittelymateriaali olisi hyvä testauttaa etukäteen suunnittelutyöhön perehtymättömällä maallikolla. Jollei hän pysty kertomaan sisältöä omin sanoin oikealla tavalla, materiaalia on syytä muokata ymmärrettävämmäksi, kunnes kertomus vastaa alkuperäistä tarkoitusta. Maallikotestaus heijastaa myös oikeanlaista vuoropuheluasennetta: jollei kansalainen ymmärrä, täytyy viestiä korjata eikä pitää maallikkoa tyhmänä.

Materiaalin ymmärrettävyydestä korostaa se, etteivät ihmiset välttämättä edes kysyttäessä kerro, etteivät he ymmärrä. He vain käsitteivät asiat omalla tavallaan, mikä saattaa olla toisin kuin suunnittelija on tarkoittanut. Samoin myös suunnittelija voi ymmärtää virheellisesti kansalaisten viestejä ellei hän varmista asiaa. Käsitesekaannukset, virhetulkinnat ja eri asioista puhuminen samoilla nimillä vaikeuttavat vuoropuhelua.

Vinkkejä kirjoittajalle

- Helpossa tekstissä sanat ovat tuttuja ja lyhyitä. Myös virkkeet ovat lyhyitä eikä lauseenvastikkeita ole paljoa.
- Kerro taholla- tai toimesta-ilmausten sijasta kuka tekee ja mitä.
- Käytä yleissisältöisen verbin (olla, panna, suorittaa, tehdä, toimittaa, tapahtua) ja substantiivin sijasta kuvaavaa verbiä.
*Ei "ojien kaivaminen suoritetaan urakoitsijan toimesta",
vaan "urakoitsija kaivaa ojat".*
*Ei "työn tarkistus tapahtuu kunnan taholta",
vaan "kunta tarkistaa työn".*
Ei "tehdä korjauksia", vaan "korjata".
Ei "olla seurauksena", vaan "seurata".
- Vältä saman sanan tai lauserakenteen toistoa peräkkäisissä lauseissa.
- Olosuhteiden huomioiminen on ihan eri asia kuin huomioon ottaminen.
- Vältä puitteissa-, johtuen- ja osalta-ilmauksia.
- Käytä yleiskieltä ammattisanaston sijasta. Jollet voi välttää vaikeita käsitteitä, niin muista ainakin selittää, mitä ne tarkoittavat.
- Havainnollista kokosuhteita ym. mittasuureita vertaamalla tuttuihin asioihin.
- Suuret luvut saa ymmärrettävämmiksi jakamalla ne pienemmiksi yksiköiksi. Esimerkiksi 7 miljoonaa tavaralähetystä vuodessa merkitsee 20 000 pakettia joka päivä.
- Tekstin ääneen lukeminen on hyvä keino tarkistaa ilmausten ymmärrettävyys, rytmi ja sanajärjestys. Korjaa kangertavat kohdat.

Tosiasiat ja mielipiteet erilleen

Tosiasiat, mielipiteet ja ennusteet on syytä erottaa mahdollisimman selkeästi. Ennusteita ja laskennallisia vertailulukuja käytettäessä tulee kertoa niiden taustaoletukset ja lähtötiedot, jotta niitä voi arvioida. Erilaisia näkemyksiä kuvattaessa mainitaan myös mielipiteen esittäjät. Tosiasiat erotetaan niiden tulkinnoista.

Monissa hankkeissa liikenne-ennusteita ja liikennetaloudellisia kannattavuuslukuja on esitetty ikään kuin tosiasioina, joihin ei juurikaan voi vaikuttaa ja joihin kohdistuvaa kritiikkiä ei ole haluttu käsitellä. Tällainen vähentää vuoropuhelun uskottavuutta. Jollei projektin tiedotukseen voi luottaa tai jollei se tuota tarvittavaa informaatiota, väestö ja tiedotusvälineet käyttävät muita tietolähteitä.

2.6 Yleisöpalautteen käsittely

Eri osapuolilta kerättyä tietoa käytetään suunnittelun lähtöaineistona. Kaikki suullisesti annetut kommentit, mielipiteet ja ehdotukset kirjoitetaan muistiin ja liitetään kirjallisesti saatuun aineistoon. Suunnittelijat käyvät palautteen huolellisesti läpi miettien, miten se voidaan ottaa huomioon suunnittelussa. Kommenttien ryhmittely asiasisällön mukaan helpottaa sekä käsittelyä että tiedotusta. Mitä enemmän palautetta annetaan, sitä tärkeämpää on analysoida ja tiivistää sitä.

Vuoropuhelussa esiin tulleet viranomaisten ja kansalaisryhmien sekä yksittäisten kansalaisten näkemykset perusteluineen tulee saattaa päättäjien ja yleisön tietoon. Saadusta palautteesta ja sen vaikutuksista kerrotaan muun projektitiedotuksen yhteydessä. Mitä on sanottu, miten ehdotuksia ja muutosesityksiä on tutkittu, miten jotkut niistä ovat vaikuttaneet suunnitelmaan ja miksi toiset on hylätty. Palauteyhteenveto ja kuvaus vuoropuhelusta liitetään suunnitelmaraporttiin tiedoksi päätöksentekijöille ja jatkosuunnittelijoille.

2.7 Osapuolten vaikutusmahdollisuudet

Vuoropuheluun osallistuvat voivat vaikuttaa suunnittelun aikana tehtäviin valintoihin ja päätöksentekoaineistoon.

Heti vuoropuhelun alussa on tärkeää tiedottaa avoimesti eri osapuolten vaikutusmahdollisuuksista. Vaikka kaikkien hankkeesta kiinnostuneiden ryhmien ja yksittäisten kansalaisten näkemykset halutaan selvittää ja ottaa huomioon suunnittelussa ja päätöksenteossa, lopulta voidaan valita kuitenkin vain yksi vaihtoehto. Kaikkia toiveita ja mielipiteitä ei ole mahdollista toteuttaa. Kansalaisille tulisi antaa mahdollisimman realistinen mielikuva siitä, mihin asioihin he voivat vaikuttaa ja miten.

Vuoropuhelussa kansalaiset ja kansalaisryhmät voivat vaikuttaa suunnittelun aikana tehtäviin valintoihin ja päätöksentekoaineistoon. Osa viranomaisista antaa vain lausuntoja näkemyksistään; osa taas tekee tiehankkeisiin vaikuttavia omia päätöksiään, kuten kunta kaavoituksesta. Kansalaiset voivat omaehtoisella toiminnallaan yrittää vaikuttaa suoraan kunnan, Tielaitoksen ja ministeriön päätöksentekoon, mutta vuoropuhelun kautta he voivat vain saada näkemyksestään maininnan päättäjille annettavaan aineistoon. Heille pitääkin kertoa selvästi, että vuoropuhelu ja päätöksenteko ovat erillisiä prosesseja.

Vaikutukset suunnitelmiin ja suunnitteluprosessiin

Periaatteessa ei ole ylärajaa sille, kuinka paljon kansalaiset sekä kansalais- ja viranomaisryhmät voivat vaikuttaa suunnitelmiin ja suunnitteluprosessiin. Käytännössä yksittäiset kansalaiset ovat saaneet muutettua lähinnä suunnitelmien pieniä yksityiskohtia. Sen sijaan laajempi asukaspalaute ja kansalaisryhmät ovat saaneet enemmänkin aikaan; on tehty uusia vaihtoehtotarjasteluja, lisäselvityksiä tai järjestetty enemmän yleisötilaisuuksia. Vuoropuhelun vaikutuksista kertominen lisää kansalaisten uskoa vuorovaikutteisen suunnittelukäytännön toimivuuteen.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet kasvavat, kun vuoropuhelu aloitetaan riittävän aikaisin ja osapuolten kanssa tehdään yhteistyötä jo asioiden valmisteluvaiheessa. Tällöin osapuolet voivat vaikuttaa jo prosessiin eikä vain sen tuotosten arviointiin.

Suunnittelun aikaisina valintoina voidaan mainita ongelman määrittely, tavoitteiden asettaminen, vaihtoehtojen muodostaminen ja karsinta, arvioitavien vaikutusten valinta, vaikutusten arviointi, haittojen minimointi, liittymien tai alikulkujen sijainti ja määrä, rakennusaikaiset järjestelyt jne. Kaikissa näissä valinnoissa voivat osapuolet olla mukana hakemassa yhteisesti hyväksyttävää ratkaisua. Vuoropuhelun myötä suunnitteluprosessin merkitys on kasvanut suhteessa päätöksentekoon.

Vaikutukset päätöksentekoon

Vuoropuhelussa tiedotetaan etukäteen päätöksentekijöistä ja päätöksentekoaikataulusta sekä jälkeinpäin päätöksistä ja niiden perusteluista.

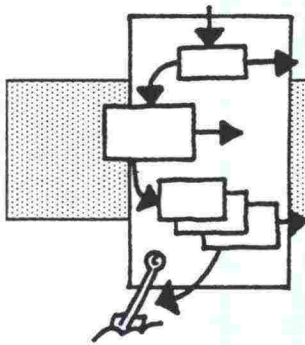
Yleisölle kerrotaan avoimesti, ettei vuoropuhelun kansalaisosapuolilla eikä edes hanke- tai yhteistyöryhmällä ole virallista päättäntävaltaa. Ristiriitaisia näkemyksiä sovitteliin neuvotteluihin kannattaa kuitenkin panostaa, sillä mitä yksimielisempiä vuoropuheluosapuolet ovat suunnitelmasta, sitä todennäköisemmin päätöksentekijät ovat samaa mieltä. Vaikka yhteisymmärrystä ei usein löydykään, kirjataan päättäjille annettavaan aineistoon eri sidosryhmien näkemykset perusteluineen. Päättäjät kunnissa, tiepiirissä, keskuksissa ja liikenneministeriössä määrittelevät lopulta eri osapuolten mielipiteiden painoarvot.

Vuoropuheluun osallistuneet voivat kuitenkin vaatia päätöksentekijöitä ottamaan eri näkemykset huomioon ja perustelemaan valintansa. Myös nollavaihtoehto voidaan valita, ellei hanke saa riittävää yleistä hyväksyntää. Vuoropuhelussa voidaan siis vaikuttaa epäsuorasti ja epävirallisesti myös päätöksentekoon. Tämä vaikutus perustuu lähinnä avoimuuteen ja julkisuuteen.

Suunnittelijoillakaan ei ole päätösvaltaa, vaan heidän tulee pitäytyä asiantuntijan roolissa. Parhaan toimintavaihtoehdon valinta on olennaisesti poliittinen prosessi.

Päätöksenteosta tiedotetaan sekä etukäteen että jälkeinpäin. Väestölle kerrotaan, kuka päättää, mitä ja milloin, minkä informaation pohjalta ja millä kriteereillä. Vuoropuhelu- ja päätöksentekoprosessien yhteydet on kuvattava niin, että kansalaiset voivat pysyä selvillä siitä, missä vaiheessa tapahtuu mitään.

Ensimmäisissä vuoropuheluissa ei ymmärretty tiedottaa kansalaisnäkemysten käsittelystä, vaikutuksista eikä päätöksenteosta. Niinpä useimmista hylättyjen vaihtoehtojen kannattajista koko vuoropuhelu tuntui turhauttavalta hämähäkseltä tai aivopesu yritykseltä, kun heidän mielipiteellään ei ole ollutkaan mitään vaikutusta lopputulokseen. Ei riitä vain todeta, että palaute on otettu huomioon suunnittelussa, vaan yleisölle on kerrottava, mitä eri näkemyksiä on esitetty ja millä perusteilla valinta on tehty. Tiedotuksessa pitäisi välittyä kaikkien mielipiteiden kunnioitus ja arvostus. Vuoropuhelun uskottavuus kärsii, jos päätöksiä ei pystytä tai haluta perustella.

3 VUOROPUHELU ERI SUUNNITTELUVAIHEISSA

3.1 Vuoropuhelu ennen hankesuunnittelua

Tiensuunnittelu on osa yhdyskuntasuunnittelua. Sen tulee olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa muiden liikennemuotojen, maankäytön ja alueellisen suunnittelun sekä yhteiskunnan taloudellisen suunnittelun kanssa. Tässä vuoropuhelussa nousee esiin liikenteellisiä tarpeita sekä yhteiskunnallisia odotuksia ja arvostuksia, jotka vaikuttavat tiehankkeiden muotoutumiseen. Mitä enemmän yleisistä liikennepoliittista ja yhteiskunnallista kysymyksistä keskustellaan julkisuudessa, sitä vähemmän siihen on tarvetta yksittäisissä hankkeissa. Nyt periaatteelliset arvostus- ja tarpeellisuuskysymykset nousevat helposti yhä uudestaan esiin hanketasolla, kun ohjelma- ja liikennejärjestelmäsuunnittelun vuoropuhelua vasta kehitellään.

Liikennejärjestelmänäkökulma pyrkii edistämään kaikkien liikennemuotojen huomioon ottamista liikennesuunnittelussa. Tiensuunnittelun kannalta tämä suunnitelma voi olla prosessin ensimmäinen vaihe ja se saattaa eräissä tapauksissa korvata hankekohtaisen tarveselvityksen tekemisen. Kokonaisvaltainen liikennejärjestelmän suunnittelu ja kehittäminen edellyttää jatkuvaa ja tiivistä vuoropuhelua, jossa selvitetään eri viranomaistahojen välisiä ja sisäisiä yhteistyömuotoja ja niiden lisäämismahdollisuuksia. Lisäksi kansalaisilla ja eri sidosryhmillä tulee olla mahdollisuus osallistua liikennejärjestelmäsuunnitteluun.

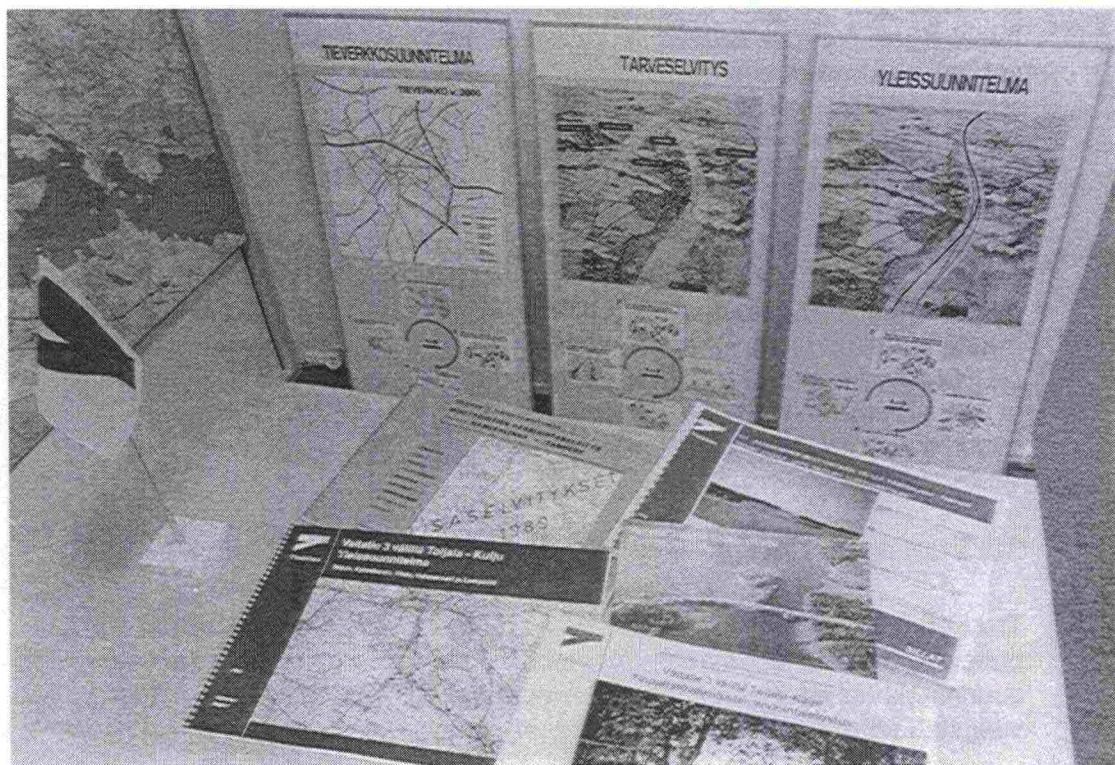
3.2 Vuoropuhelun jatkuvuus vaiheesta toiseen

Tiensuunnittelu on vuorovaikutteista kaikissa suunnitteluvaiheissa. Vuoropuhelun laajuus ja käytettävät menetelmät valitaan hankkeen sisällön ja suunnitteluvaiheen perusteella. Vuoropuhelulle asetettavat tavoitteet voivat vaikuttaa koko hankkeen suunnitteluprosessin vaihteistukseen.

- Tarveselvityksessä painottuvat viranomais- ja kansalaisryhmien yleiset, periaatteelliset näkemykset ongelmista, tavoitteista ja vaihtoehtoista. Vuoropuhelussa korostuvat keskustelu- ja ryhmätyömenetelmät.
- Yleissuunnittelussa hankkeesta tiedotetaan laajasti, jotta kaikki siitä kiinnostuneet voisivat osallistua vuoropuheluun. Eri osapuolet ottavat kantaa vaihtoehtoihin ja niiden vaikutuksiin. Vuoropuhelussa etsitään kaikille sopivia ratkaisuja monipuolisilla menetelmillä.

- Tiesuunnittelussa keskitytään yksityiskohtaisempiin ratkaisuihin, jolloin vuoropuhelu painottuu asianosaisten kanssa käytäviin neuvotteluihin.
- Rakennussuunnittelussa jatkuu vuoropuhelu maanomistajien ja muiden asianosaisten kanssa lähinnä teknisistä yksityiskohdista. Tiedotuksessa kerrotaan mm. rakentamisen aikaisista liikennejärjestelyistä.

Oleellista on, että vuoropuhelu jatkuu saumattomasti suunnitteluvaiheesta toiseen. Vuoropuhelun tapahtumien ja palautteen raportointi palvelee päätöksenteon lisäksi myös jatkosuunnittelua. Työkansioissa kerrotaan täsmällisemmin keiden kanssa on oltu yhteistyössä, milloin, miten ja millaisin tuloksin. Tätä helpottaa vuoropuhelupäiväkirjan pitäminen. Tiedostoon tai muistilehtiöön kirjataan muistiin tiedot kaikista yhteydenotoista ja tapahtumista (päivä, tapahtuma, osapuolet, sisältö). Kirjallisen raportoinnin lisäksi edellisen vaiheen suunnittelijoiden on hyvä tehdä yhteistyötä jatkosuunnittelijoiden tai rakentajien kanssa. Heille kerrotaan vuoropuhelusta ja erityisesti osapuolten esittämistä toiveista jatkoon suhteen.

Useimmat kansalaiset miettivät tulevaisuuttaan vain joitakin vuosia eteenpäin, joten tiensuunnittelun kymmenienkin vuosien aikaperspektiivi tuntuu monista oudolta. Suunnitteluvaiheiden tarkoitus on selkeyttää pitkäaikaisten suunnitteluprosessien hahmottamista. Joissakin hankkeissa vaiheet ovat kuitenkin jääneet niin erillisiksi, että ihmiset ovat kokeneet suunnittelun alkaneen ja päättyneen monta kertaa. Jos sekä Tielaitoksen että konsultin suunnittelijat vaihtuvat, täytyy kiinnittää erityistä huomiota hankekokonaisuuteen ja vuoropuhelun jatkuvuuteen.

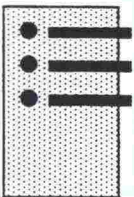
3.3 Tarveselvitys

Vuoropuhelulla on parhaat lähtökohdat, kun se aloitetaan heti ensimmäisessä suunnitteluvaiheessa ja eri osapuolet pääsevät mukaan alusta alkaen. Tarveselvitys on lähinnä havaitun ongelman ratkaisuvaihtoehtojen etsimistä. Hanke olisikin parempi nimetä ongelman kuin jonkin ratkaisuvaihtoehdon mukaan, jottei mikään vaihtoehto nousisi muiden yläpuolelle.

Vuoropuhelussa selvitetään ensin eri osapuolten näkemykset ongelmasta ja tavoitetilanteesta. Tämä voi käydä nopeasti vain pientä parantamista edellyttävissä tai muuten yksimielisissä hankkeissa. Yleensä tarveselvitysvaiheessa on luontevinta keskustella laajemminkin tavoitteista sekä arvo- ja periaatekysymyksistä. Tämän jälkeen etsitään ja arvioidaan vaihtoehtoja ongelman ratkaisemiseksi. Nämä voivat liittyä uuden tien rakentamiseen, nykyisen parantamiseen, muiden liikennemuotojen kehittämiseen tai maankäyttöratkaisuihin. Jos näistä on keskusteltu ja sovittu jo ennen hankesuunnittelua käydyssä vuoropuhelussa, riittää tarveselvitysvaiheessa pelkkä tiedottaminen asiasta.

Yleisellä ja periaatteellisella tasolla käytävään keskusteluun soveltuvat parhaiten erilaiset vuorovaikutteiset keskustelu- ja ryhmätyömenetelmät. Tässä vaiheessa painottuvat viranomais- ja kansalaisryhmien yleisemmät näkemykset, eivät yksittäisten asukkaiden konkreettiset kysymykset. Laajalaisissa hankkeissa voi olla tarpeen rohkaista kansalaisia organisoitumaan ryhmiksi, jotka valitsevat edustajansa neuvotteluihin. Pienissä hankkeissa ongelma- ja tavoitekeskustelut sujuvat kyläkokouksissakin ryhmätyömenetelmin.

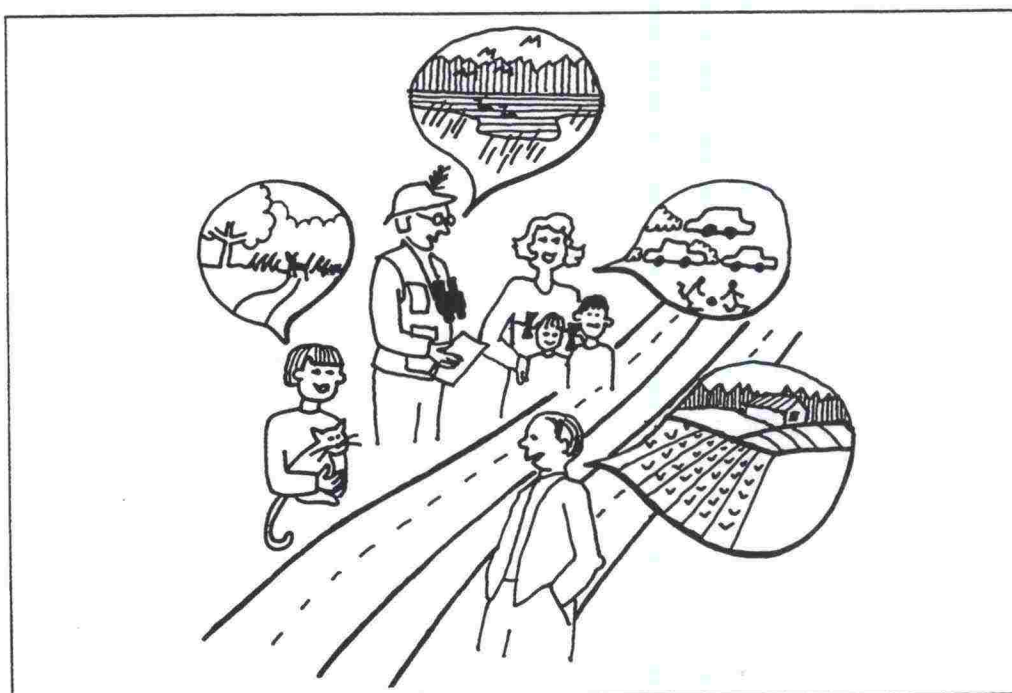
Kantatie 70 välillä Onkamo-Niirala tarveselvitys ja ympäristövaikutus selvitys, vuoropuheluohjelma

- Hankeryhmä (tiepiiri, kunnat, ympäristökeskus, Pohjois-Karjalan liitto, kaavoituskonsultti kunnan asiantuntijana, tutkijakonsultti, suunnittelijakonsultti)
 - valvoi ja seurasi suunnittelua, teki tarvittavat päätökset ja vaihtoehtovalinnat
- Työryhmä (Pohjois-Karjalan museo, Tohmajärvisseura, Tohmajärvi-Värtsilän luonnonystävät, neljä kylätoimikuntaa, kaavoituskonsultti, tutkijakonsultti, suunnittelijakonsultti)
 - osallistui merkittävien vaikutusten rajaukseen ja vaikutusten arviointiin
 - keskustelutilaisuuksia
- Puhelinhaastattelu lähiasukkaille ja yrittäjille
- Yleisötilaisuus palautelomakkeineen Tohmajärvellä ja Värtsilässä
- Esittelyt Tohmajärven ja Värtsilän kunnanhallituksen kokouksissa
- Suunnittelija asui viikon asuntovaunussa kylällä
- Paikallislehdessä hankkeen vakiopalsta
- Kyläkokouksia (lähtökohdat ja vaikutusarviot)
- Yleisötilaisuus palautelomakkeineen Tohmajärvellä ja Värtsilässä
- Esittelyt Tohmajärven ja Värtsilän kunnanhallituksen kokouksissa

3.4 Yleissuunnittelu

Yleissuunnitteluvaiheessa etsitään tielle vaihtoehtoisia linjauksia sekä selvitetään ja arvioidaan niiden vaikutuksia. Myös mahdollinen ympäristövaikutusten arviointimenettely toteutetaan yleensä tässä vaiheessa. Vuoropuhelussa pyritään löytämään sellainen linjausvaihtoehto sekä tekniset ja toiminnalliset ratkaisut, jotka mahdollisuuksien mukaan kaikki osapuolet voivat hyväksyä. Tässä yritetään sovittaa usein vastakkaisiakin etuja saattamalla erilaisten näkemysten edustajat neuvottelemaan keskenään.

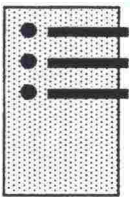

Vuoropuhelu on laajimmillaan yleissuunnittelussa. Viranomaisten lisäksi suunnittelualueen asukkaille, maanomistajille ja tienkäyttäjille sekä siellä toimiville yhdistyksille, yrityksille, julkisille laitoksille ja niiden asiakkaille tiedotetaan yleissuunnittelun käynnistymisestä ja osallistumismahdollisuuksista vuoropuheluun. On tärkeää saada kaikki asiasta kiinnostuneet osapuolet mukaan vuoropuheluun ennen kuin vaihtoehtoista päätetään. Yleissuunnittelussa on viimeinen tilaisuus vaikuttaa suuriin ratkaisuihin, kuten tehdäänkö uusi tie pohjois- vai eteläpuolelta vai parannetaanko vanhaa tietä vai keskeytetäänkö koko hanke.

Yleissuunnittelussa tarvitaan tiedottamista ja tiedonhankintaa, mutta erityisesti mahdollisuuksia osallistumiseen, keskusteluun ja neuvotteluun. Varsinkin ristiriitaisissa projekteissa olisi hyvä perustaa laaja-alainen hanke- tai yhteistyöryhmä. Yleisötilaisuuksissa, yhdistysten kokouksissa tms. voivat kansalaiset ja suunnittelijat sekä muiden viranomaisten ja ryhmien edustajat keskustella toistensa kanssa. Eri osapuolten näkemysten vaihto auttaa sovelturatkaisujen löytämisessä. Tuloksellisinta vuorovaikutus on tilaisuuksissa tai työryhmissä, joihin sidosryhmät ovat valinneet edustajansa ja joissa käytetään järjestelmällisiä työmenetelmiä.

Joukkoviestimissä tiedottamisen lisäksi voidaan isommissa hankkeissa julkaista omaa projektilehteä. Pienissäkin projekteissa kannattaa jakaa tiedotuslehtisiä suunnittelualueen talouksiin sekä kansalais- ja viranomaisryhmille. Paikallisilta asukkailta ja ryhmiltä saadaan vaikutusarvioiden perustaksi tietoa alueen luonteesta, toiminnoista, historiasta, ympäristökohteista jne. YVA-menettelyn lakisääteiset nähtävillä asettamiset sovitetaan osaksi vuoropuheluohjelmaa.

Juuan kirkonkylän yleisten teiden parantaminen keskustan kohdalla, Yleissuunnitelma, vuoropuheluohjelma

- Aloitusseminaari (Pohjois-Karjalan liitto, ympäristökeskus, kunta, tielaitos, konsultti)
- Käyttäjäselvitys (asukkaiden ja yrittäjien ryhmähaastatteluja)
- (Lehdissä artikkeleita asiasta)
- Yleisötilaisuus (käyttäjäselvityksen tulokset)
- Hankeryhmä (tiepiiri, kunta, konsultti)
- Tiedote liikkeenharjoittajille ja liikekiinteistöjen omistajille
- Lehdistötiedote
- Yleisötilaisuus avoimet ovet -tyyppisenä (suunnitelmaluonnosten esittely, palautelomake)
- Suunnitelmaluonnokset nähtävillä kirjastossa reilun viikon (palautelomake)
- Suunnitelmaluonnokset esillä Juuan lukiolaisten ympäristöpäivätapah-tumassa

3.5 Tiesuunnittelu

Tiesuunnittelussa hahmottuu tien lopullinen sijainti ja muut yksityiskohtaiset kysymykset. Vuoropuhelu painottuu tällöin tienvarren asukkaiden, maanomistajien, yrittäjien ja muiden asianosaisten kanssa sovittaviin käytännön asioihin. Yleisempää kiinnostusta herättävät kuitenkin yhä tiestä, liikenteestä ja rakentamisesta aiheutuvien haittojen torjumiskeinot, kuten alikulut, melusteet, pohjavesien suojaus jne.

Vuoropuhelussa käydään enemmän kahdenkeskisiä neuvotteluja asianosaisten kanssa, mutta muuten jatketaan jo yleissuunnittelussa käytettyjä, hyvin toimineita menetelmiä.

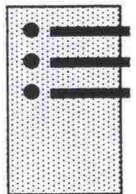
3.6 Rakennussuunnittelu ja rakentaminen

Rakennussuunnittelun ja rakentamisen aikana selvitetään käytännöllisiä yksityiskohtia, jotka koskevat tienvarrella asuvia ja toimivia sekä tiellä liikkuvia. Neuvotteluja tarvitaan erityisesti silloin, jos jotain edellisissä vaiheissa sovittua asiaa on tarvetta muuttaa tai nousee esiin sellaisia asioita, joista ei ole aiemmin puhuttu. Kuntien ja eri yhtiöiden kanssa sovitaan johtojen, putkien ja laitteiden siirroista.

Vuoropuhelussa neuvotellaan ja tiedotetaan laajemminkin työn edistymisestä, rakentamisen aikaisista liikennejärjestelyistä, räjäytyksistä, tietoimituksista jne. Rakennussuunnittelun ja rakentamisen aikaisessa vuoropuhelussa korostuvat tiedottaminen ja kahdenkeskiset tapaamiset asianosaisten kanssa.

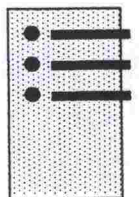
Kokkokankaan paikallistien 18681 parantaminen: Kevyen liikenteen väylän rakentaminen välille Honkanen-Väärälänperä, Tiesuunnitelma, vuoropuheluohjelma

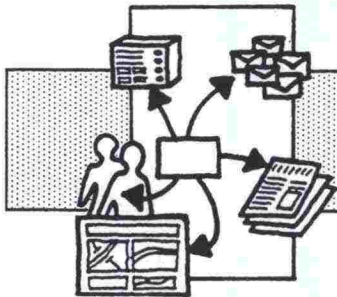
- Radiossa haastateltiin asukkaita → kevytliikenneväylän tarve
- Kuulutus Kalevassa ja Kempeleläisessä
- Neuvottelu kunnassa (kunnaninsinööri ja kaavoitusinsinööri)
- Maastomittaukset (kyselyt pyritty ohjaamaan suunnittelijoille)
- Maastokäynti (kaavoitusinsinööri)
- Avoimet ovet -yleisötilaisuus klo 15-18
 - kuulutus paikallislehdessä
 - ilmoitus jaettu jokaiseen postilaatikkoon tien varrella
 - esillä kaksi vaihtoehtoa
- Vaihtoehdot kunnalle kannanottoa varten
- Uutisointi kunnan kannanotosta
- Suunnitelman esittely kunnan kaavoitusinsinöörille (rakennuskaavan rajauksen varmistus)
- Valmis suunnitelma nähtävillä kunnassa (jätetty yksi muistutus)

Hämeenlinnan - Tampereen moottoritie, rakennussuunnitelma ja rakentaminen, vuoropuheluohjelma

- Kolmostieto -projektilehti (kerrottu mm. urakoista, urakoitsijoista, louhinnoista, maastotöistä, ilmakuvauksista, maan lunastuksista, kiinteistöjen vesihuollosta)
- Neuvotteluja asianosaisten kanssa tiesuunnitelmavaiheen jälkeen muutettavista asioista (esim. yksityisteiden vähäisiä siirtoja tai tiealueen levitystä muuttuneen pohjanvahvistuksen vuoksi).
- Neuvotteluja asianosaisten kanssa asioista, joita ei tiesuunnitelmavaiheessa ole ollut esillä (mm. laskuojien perkauksesta tehtävät sopimukset).
- Neuvotteluja kuntien, puhelin-, sähkö- ja maakaasuyhtiöiden kanssa siirrettävistä johdoista ja laitteista
- Tietoiimitukseen liittyvä vuoropuhelu (mm. neuvottelut poistettavan puuston yhteismyynnistä)
- Työaikaisten liikennejärjestelyjen tiedotus

4 VUOROPUHELUMENETELMÄT

Seuraavassa kerrotaan erilaisista vuoropuhelumenetelmistä, joita voidaan soveltaa tiehankkeiden suunnittelussa. Lista ei ole kattava, vaan menetelmiin voidaan kehittää monenlaisia muunnelmia ja lisäyksiä kulloisenkin tilanteen mukaan. Esittelyn tavoitteena on palvella vuoropuhelun suunnittelua; mitkä menetelmät toimisivat parhaiten tässä hankkeessa.

4.1 Tiedottaminen

Postituslista

Yhteydenpitoa eri osapuolten kanssa helpottaa postituslista, jonka jäsenille lähetetään säännöllisin väliajoin tietoa suunnittelun ja vuoropuhelun etene- misestä. Yhteistyötahojen alkukartoituksen pohjalta lähetetään sidosryhmille tiedote, jossa kerrotaan suunnittelun aloittamisesta ja postituslistasta, jolle kaikkia asiasta kiinnostuneita kehoitetaan ilmoittautumaan. Postituslistaa päivitetään koko suunnittelun ajan. Yhteydenpidon lisäksi postituslista toimii lähtökohtana muille vuoropuhelumenetelmille.

Tiedote ja tiedotustilaisuus joukkoviestimille

Tiedon kulku on vuoropuhelun kulmakiviä. Niinpä on syytä panostaa vuoro- vaikutukseen myös tiedotusvälineiden kanssa. Niiden avulla hanke saadaan kätevimmin yleisön tietoon, yleiseksi puheenaiheeksi. Tiepiirin viestinnällä on jatkuvat yhteydet tiedotusvälineisiin. Heti suunnittelun alussa kannattaa olla yhteydessä toimittajiin, jotta projektin tapahtumat ylittäisivät julkaisukyn- nyksen jatkossakin.

Tiehankkeen keskeisistä vaiheista laaditaan tiedotteet, jotka lähetetään tie- dotusvälineille. Yleensä tiedote julkaistaan suunnittelun alussa ja lopussa, ennen yleisötapahtumia tai merkittävien valintojen, karsintojen, tutkimusten tai päätösten jälkeen. Sama hanke ei ylitä julkaisukynnystä useita kertoja, ellei kerrottavana ole aina jotain uutta. Kun asian arvellaan herättävän enemmän yleistä mielenkiintoa, järjestetään tiedotustilaisuus, jonka yhtey- dessä tiedote julkistetaan. Tiedotustilaisuudessa toimittajat voivat tehdä vä- littömästi heitä kiinnostavia lisäkysymyksiä ja haastatteluja.

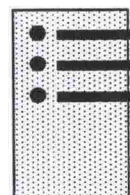
Tiedotusvälineet ratkaisevat itse, mitä ja milloin julkaisevat. Toimittajat laati- vat jutun omine painotuksineen tiedotteen ja mahdollisten lisähaastattelujen pohjalta. He saattavat kysellä myös muiden osapuolien käsityksiä.

Mitä paremmin tiedote on kirjoitettu, sitä todennäköisemmin sitä lainataan sellaisenaan. Jotkut lehdet voivat painaa myös suunnittelijoiden valmiiksi laatiman artikkelin. Asiatietojen varmistamiseksi ainakin haastattelun saa nähtäväksi ennen sen julkaisua.

Lehdistötiedote tai kutsu tiedotustilaisuuteen lähetetään paikallis- ja aluetason lehdille, radioille ja televisioille. Valtakunnallista kiinnostusta herättävää hankkeesta voidaan tiedottaa myös Suomen Tietotoimiston kautta. Erityisesti paikallislehdet ovat tiehankkeille tärkeä tiedotuskanava. Myös nopeasti yleistyvää internet-verkkoa kannattaa hyödyntää.

Tiedote joukkoviestimille

- Tiedotteessa kerrotaan hankkeen perustiedot, kansalaisten osallistumismahdollisuudet, ajankohtainen tilanne ja tulevia tapahtumia sekä yhteystiedot lisätietoja varten.
- Tiedote on tiivis ja lyhyt. Yleiskielistä tekstiä voi olla 1-2 sivua. Oheen on hyvä liittää painokelpoisia kartoja, kaavioita tai kuvia tekstiä havainnollistamaan.
- Mielenkiintoisin, uutisarvoinen asia kerrotaan jo otsikossa. Teksti laaditaan lehtikirjoitusten tapaan omiksi kappaleikseen. Tärkeimmät asiat kirjoitetaan alkuun niin, että tiedotetta voidaan lopustapäin lyhentää pääasian katoamatta.
- Tiedotteessa mainitaan päivä ja aika, mistä lähtien se on julkaisuvapaa.

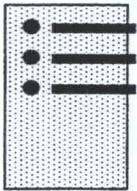
Tiedotustilaisuus

- Kutsu tiedotustilaisuuteen lähetetään noin viikkoa aikaisemmin
- Erillinen tiedotustilaisuus järjestetään mieluummin aamupäivällä Tielaitoksen tai kunnan tiloissa. Jos tiedotustilaisuus ajoittuu juuri ennen yleisötilaisuutta tai muuta vuoropuhelutapahtumaa, molemmat pidetään samoissa tiloissa.
- Alussa esitellään lyhyesti (noin 20 minuuttia) hanketta, jonka jälkeen tiedotusvälineillä on mahdollisuus kysymyksiin. Tilaisuuden loppuksi annetaan mahdollisuus haastatteluihin.
- Tilaisuudessa ovat läsnä suunnittelusta vastaavat viranomaiset, mielellään kaikki hankeryhmän jäsenet.
- Kahvi- ja teetarjoilu on eduksi, ei kuitenkaan ylenpalttisenä.

Ilmoitukset ja kuulutukset

Virallisten kuulutusten lisäksi vuoropuhelutapahtumista julkaistaan maksullisia ilmoituksia. Lehtien ohella paikallisradiot soveltuvat hyvin esimerkiksi yleisötilaisuuksista tiedottamiseen. Lehti-ilmoitus julkaistaan yleensä joitakin päiviä ennen tilaisuutta. Paikallisradiossa voidaan sitten kertoa tapahtumasta useampaan kertaan kyseisen päivän "menovinkeissä". Lisäksi joissain lehdissäkin julkaistaan lyhyitä viestejä ilmestymispäivän tai lähiaikojen tapahtumista kertovalla palstalla. Useamman kanavan kautta toistuvana tieto saavuttaa suuremman yleisöjoukon.

Vinkkejä

- Pienemmät paikallislehdet ilmestyvät melko harvoin ja ilmoitusten jättö-aikakin voi olla yllättävän aikaisin.
- Lakipykäliin vetoava kapulakieli on vaikeaselkoista ja voi johtaa väärinkäsityksiin. Parempi kertoa vain lyhyesti kuka tekee, mitä, missä ja milloin.

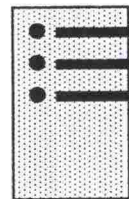
Projektilehti

Laajemmissa tiehankkeissa on julkaistu projektin omaa tiedotuslehteä asukkaille ja postituslistalaisille. Tämä on katsottu tarpeelliseksi varsinkin silloin, kun koko suunnittelualueen kattavaa paikallislehteä ei ole. Useat paikallislehdet eivät voi välittää yhtäläistä tietoa kaikille, koska niiden ilmestymistiheys ja julkaisupolitiikka vaihtelee. Tiedottamistehtävän lisäksi lehti voi toimia myös sidosryhmien välisenä keskustelufoorumina, jos se ilmestyy riittävän usein ja se koetaan tasapuoliseksi.

Projektin oma tiedotuslehti vähentää koteihin jaettavien esitteiden tai tiedotteiden tarvetta. Esimerkiksi Via Pasila ja Kolmostieto projektilehdistä asukkaat ovat antaneet myönteistä palautetta. Niiden sisältöä ja esitystapoja on toki kritisoitu, mutta kiitosta on saanut kotiin jaettavan tiedotuslehden idea.

Lehden tekeminen vaatii sekä taloudellisia että tietotaitoresursseja. Esimerkiksi yhden numeron suunnittelu, toimitus, taitto, painatus (20 000 kpl) ja postitus maksavat 40 000 - 60 000 mk. Lehteä kannattaa tehdä yhteistyössä tiedottamisen ammattilaisten kanssa. Suunnittelijat ideoivat sisältöä ja kirjoittavat artikkeleita, mutta niiden toimittaminen, lehden taitto ja ulkoasun suunnittelu jätetään asiantuntijoille.

Projektin oma tiedotuslehti

- Lehti ilmestyy melko säännöllisin väliajoin koko projektin ajan (esim. 3-6 kertaa vuodessa).
- Lehden julkaiseminen niveltyy projektin keskeisiin tapahtumiin.
- Tavoitteena on tarjota lukijoita eli paikallisia asukkaita ja sidosryhmiä kiinnostavaa tietoa hankkeesta.
 - Lehdessä kerrotaan kattavasti oleelliset tiedot hankkeesta ja vuoropuhelusta.
 - Eri osapuolten näkemykset perusteluineen saavat tasapuolisesti palstatilaa. Eri sidosryhmille voidaan antaa vaikka sivun puolikkaat "omaan käyttöön".
 - Jos suunnittelijat käyttävät lehteä hankkeen markkinointiin, se menettää uskottavuutensa tietolähteenä.
 - Asioita tarkastellaan kansalaisten näkökulmasta.
- Tekstin, kaavioiden ja karttojen ymmärrettävyys ja havainnollisuus ovat erittäin tärkeitä.
- Monipuolinen lehti on mielenkiintoisempi.
 - Eri kirjoittajat, tekstityylit, aihepiirit ja näkökulmat elävöittävät lehteä.
 - Asiatekstin lisäksi lehdessä voi olla hankkeeseen liittyvä kysymyspalsta, yleisön osasto, henkilöhaastattelu, katugallup, pakina, sarjakuva jne.
 - Henkilökohtaiset, ihmisten päivittäiseen elämään liittyvät asiat kiinnostavat enemmän kuin pelkät tekniset tai viralliset selvitykset.
- Jokaisessa lehdessä kerrotaan projektin yhteystiedot.

Tiedotuslehtinen

Projektilehden ja esitteen välimuotona voidaan julkaista pienimuotoisempia, säännöllisesti ilmestyviä tiedotuslehtisiä. Esimerkiksi mustavalkoinen A4- tai A5-kokoon taitettu moniste on nopea tehdä ja se sopii pienemmänkin hankkeen budjettiin. Toki siinäkin on tärkeää havainnollisuus ja ymmärrettävyys, mutta ulkoasusta voidaan tinkiä. Projektilehti ja esite soveltuvat paremmin silloin, kun tarvitaan suurempia painosmääriä. Tiedotuslehtiset taas palvelevat pienemmän alueen toistuvaa tiedotusta. Lehtisissä kerrotaan projektin ajankohtaisista asioista. Niitä jaetaan suunnittelualueen koteihin, sidosryhmille ja vuoropuhelutapahtumiin osallistuville.

Esite

Esite on yleensä ulkoasultaan tiedotuslehtisiä näyttävämpi, värillinen ja vahvemmalle paperille painettu. Niinpä se soveltuu parhaiten pysyvämpiluonteisen tiedon jakamiseen. Esitteessä kerrotaan projektin perustiedot, kuten lähtökohdat, tavoitteet, aikataulu, yhteystiedot ja vuoropuhelutoimet. Tällainen perusesite palvelee koko projektin ajan uusille osapuolille annettavana tietolähteenä. Lisäksi esitteitä voidaan tehdä projektin keskeisistä vaiheista, kuten vaihtoehtoista, niiden vaikutuksista, haittojen torjunnasta, tarkentuneista tielinjoista. Länsiväylä-projektissa esite toimi kansiona, johon sijoitettiin ajankohtaiset tiedotteet.

Esitteitä jaetaan yleisötilaisuuksissa ja muissa yhteistyötapaamisissa sekä suunnittelutoimistossa vieraileville. Yleensä esite lähetetään postituslistalaisille ja suunnittelualueen asukkaille.

Näyttely

Miehittämätön näyttely voidaan pystyttää useammaksi päiväksi tai viikoksi. Se antaa yleisölle runsaasti valinnanvaraa vierailuajankohdan suhteen, mutta toimii vain kirjallisen materiaalin turvin. Niinpä karttojen, kuvien, kaavioiden ja tekstien ymmärrettävyys on erityisen tärkeää, sillä lisäselvityksiä ei voi saada paikan päällä. Väärinymmärrykset ovat ikäviä ja niiden havaitseminen ja korjaaminen vaikeaa.

Näyttely ei ole kovin tehokas tiedotusmenetelmä, sillä se edellyttää kansalaisilta melkoista omaa aktiivisuutta sekä paikalle saapumisesta että aineistoon perehtymisestä. Se palvelee lähinnä pientä kiinnostuneimpien joukkoa muiden vuoropuhelumenetelmien lisänä. Näyttely on kuitenkin sinänsä vaioton ja halpa; se vaatii vain materiaalin valmistuksen ja pystytyksen sekä tiedotuksen. Vielä vähemmällä päästään, jos näyttelyssä voidaan hyödyntää muita vuoropuhelumenetelmiä varten laadittuja aineistoja. Näyttelyjä voi olla yksi tai useampia projektin aikana.

Ilmoitustaulu

Hankkeesta kertova ilmoitustaulu on yksinkertainen ja halpa keino jatkuvaan tiedottamiseen. Kovin tehokas se ei ole, joten sitä voi käyttää lähinnä muiden tiedotustapojen ohessa. Ilmoitustaululla kerrotaan hankkeen lähtökohdat, aikataulu, yhteystiedot, vuoropuhelutapahtumat sekä ajankohtaiset suunnittelutiedot kartalla. Taulua päivitetään koko projektin ajan, niin että sen tiedot pysyvät ajan tasalla.

Ilmoitustaulun pitää sijaita sellaisella paikalla, jossa varsinkin suunnittelualueella asuvat ja toimivat ihmiset liikkuvat. Esimerkiksi kirjasto tai tori ovat hyväksi havaittuja. Sen sijaan Tielaitoksen tai kunnan virastossa sijaitsevaa ilmoitustaulua ei monikaan lähde erikseen tutkimaan.

Tienvarren tiedotustaulut

Tien rakentamisesta ja muista tietöistä kerrotaan tienkäyttäjille tienvarteen sijoitettavilla tiedotustauluilla. Niillä tiedotetaan myös työaikaisista liikennejärjestelyistä ja mahdollisista kiertoteistä. Liikenneturvallisuuden vuoksi tienvarren tauluissa ei saa olla liikaa tekstiä. Ohjeet löytyvät "Liikenne tietyömaalla"-käsikirjasta. Tiedotustauluilla voidaan kertoa rakennusprojektista jo ennen töiden aloittamista. Niitä voi kokeilla myös aikaisemmista suunnitteluvaiheista tiedottamiseen.

4.2 Tiedonhankinta

Vuorovaikutteinen suunnittelu edellyttää tiedon keräämistä ihmisiltä ja yhteisöiltä. Käytetyimmät tiedonhankintamenetelmät ovat kysely ja haastattelu. Niistä voidaan sovittaa tilanteen ja tarpeen mukaan erilaisia variaatioita. Näiden lisäksi voidaan kerätä tietoa havainnoimalla (esim. video, koetilanne) sekä kirjallisesta materiaalista, kuten pöytäkirjoista, julkaisuista, muistioista, lehtiartikkeleista, kirjeistä jne.

Kyselystä ja haastattelusta löytyvät tarkemmat kuvaukset Tielaitoksen tiedonhankintaoppaasta (Mielipide- ja asennetieto tiensuunnittelun laatujärjestelmässä, Tielaitoksen selvityksiä 56/1994). Siinä on kerrottu postikyselystä, informoidusta kyselystä, henkilökohtaisesta haastattelusta, ryhmä-, teema-, syvä- ja puhelinhaastattelusta sekä testitilaisuuden ja pitkittäistutkimuksen järjestämisestä. Kyselyissä ja haastatteluissa voidaan käyttää avoimia kysymyksiä tai antaa valmiita vastausvaihtoehtoja tai molempia.

Nykytilanteen mahdollisista ongelmista saadaan tietoa havainnoimalla liikennekäyttäytymistä, miten eri tienkäyttäjäryhmien vuorovaikutus sujuu, miten ihmiset toimivat ja millaisia tunteita he viestivät. Tässä videointi on oiva apuväline. Osallistuva havainnointi edellyttää, että suunnittelija asuu jonkin aikaa suunnittelualueella. Toinen vaihtoehto on kenttätoimiston perustaminen. Nykytilanteen lisäksi voidaan havainnoida erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen toimivuutta järjestämällä mahdollisimman todellinen testitilanne. Varsinkin koululaiset voivat ilmaista kokemuksiaan ja näkemyksiään myös piirroksin, kartoin tai aineita kirjoittamalla. Onnistuneesti on käytetty myös sidosryhmille annettua karttapohjaa, johon ne voivat merkitä havaitsemiaan ongelmakohtia ja suunnitella niiden ratkaisuehdotuksia.

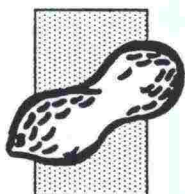
Tiehankkeiden tiedonhankintaan liittyy myös suunnitelmaluonnoksista ja koko hankkeesta saatava palaute. Sen antamiseen tulisi tarjota mahdollisimman monenlaisia kanavia: suullisesti tai kirjallisesti, kahdenkesken tai ryhmässä, kirjeitse, puhelimitse, sähköpostina tai faxina. Viralliset lausunnot pyydetään aina kirjallisina.

Tiedonhankinnassa on oleellista se, keneltä kysytään, mitä, miten, missä ja milloin sekä miten vastaukset analysoidaan, tulkitaan, hyödynnetään ja julkaistaan. Kyselyitä ja gallup-tyyppisiä haastatteluja suunnittelijat ovat tehneet itsekkin, mutta mittavammat tutkimukset ja varsinkin laadulliset ryhmä-, teema- ja syvähaastattelut olisi parempi teettää mielipide- ja asennetutkimuksen asiantuntijoilla.

Tiedotusvälineiden seuranta

Tiehanke saattaa nousta vilkkaan mielipidekirjoittelun aiheeksi lehden yleisönosastossa. Näin tapahtuu varsinkin silloin, jos hanke herättää vahvoja ristiriitoja sidosryhmien välillä. Yleensä suunnittelijoiden ei kannata tällaiseen näkemysten vaihtoon sekaantua ellei heiltä nimenomaan jotain asiaa kysytä. Mutta selkeät väärinymmärrykset tai virheelliset tiedot on projektin edustajien hyvä oikaista vastineella. Tällöin on kuitenkin pidettävä huoli siitä, ettei tekstin sävystä tule ylimielisen opettavainen.

Suunnittelijoiden on syytä johdonmukaisesti seurata hankkeen käsittelyä lehdistä ja muissa tiedotusvälineissä. Siitä käy ilmi, millaisia ajatuksia asia herättää, mitä kysymyksiä pidetään tärkeinä ja miten erilaisia näkemyksiä perustellaan. Lehtikirjoittelun määrä ja kannanottojen voimakkuus kertovat myös hankkeen yleisestä kiinnostavuudesta ja merkityksestä.

Tiedonhankintamenetelmiä

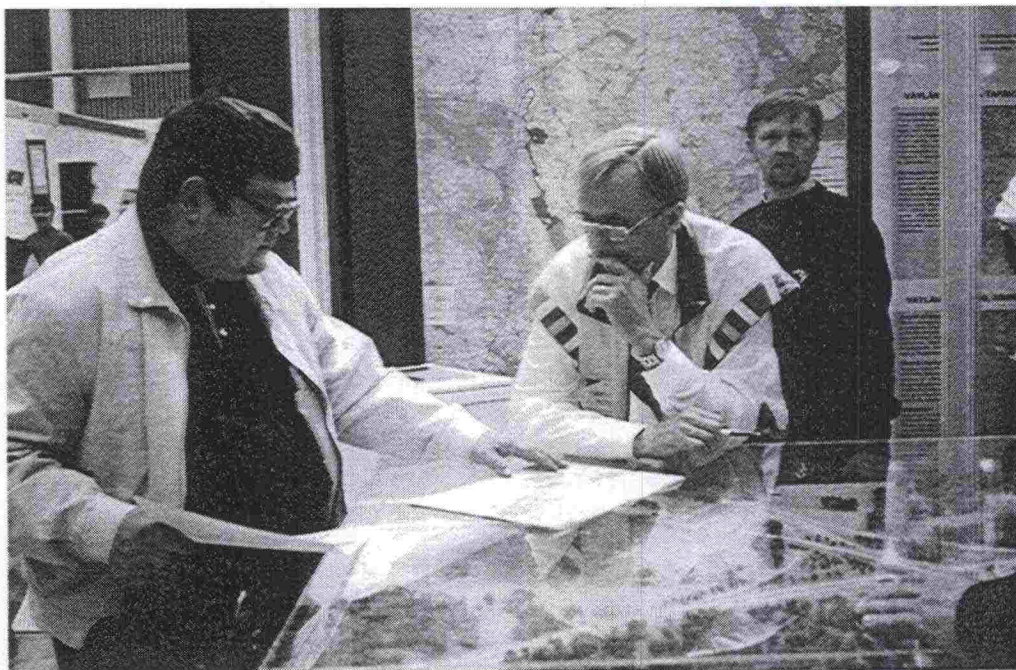
- kysely
- haastattelu
- havainnointi
- testaus
- palaute
- tiedotusvälineet, arkistot, julkaisut, pöytäkirjat jne.

4.3 Osallistuminen

Osallistumis-otsikon alle on koottu vuoropuhelumenetelmiä, joissa suunnittelijat ovat välittömässä vuorovaikutuksessa kansalaisten kanssa. Oleellista on nimenomaan vuorovaikutteisuus, ei vain tiedonvaihto.

Yleisötilaisuudet

Yleisötilaisuus tarkoittaa tapahtumaa, jossa suunnittelijat esittelevät suunnitelmia kuntalaisille karttojen ja muun esittelymateriaalin avulla. Yleisötilaisuuksia järjestetään miltei joka hankkeessa, mutta ne voivat olla melko erilaisia. Keskeisin jaottelu voidaan tehdä sen mukaan, onko tilaisuudessa yhteisesittely ja -keskustelu tiettyyn aikaan vai perustuuko vuorovaikutus pelkästään suunnittelijoiden ja kävijöiden välisiin kahdenkeskisiin keskusteluihin (ns. avoimet ovet). Toinen merkittävä tekijä on osallistujien määrä.

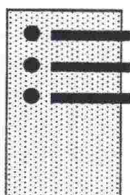

Kaikissa yleisötilaisuuksissa pitää osallistujilla olla mahdollisuus keskustella jonkun suunnittelijan kanssa kahdestaan. Tällöin asukas voi ilmaista yksilöllisiä huoliaan, toiveitaan ja näkemyksiään, sillä kaikki eivät osaa, uskalla tai halua käyttää puheenvuoroa julkisesti. Myös viestit ymmärretään paremmin puolin ja toisin, koska tarvittaessa voidaan kysyä ja selittää tarkemmin. Suunnittelijoiden tulisi aktiivisesti hakeutua keskusteluun sitä haluavien kanssa. Kun yksityiskohtaiset kysymykset käsitellään kahdenkesken, voidaan mahdollinen yhteiskeskustelu helpommin rajata yleisiin asioihin.

Yhteisesittely ja -keskustelu voidaan ajoittaa tilaisuuden alkuun, keskelle tai vaikka tietoisukujen tapaisina tasatunnein. Yhteiskeskustelu onnistuu parhaiten silloin, kun osallistujien määrä on vähäinen, sillä useiden kymmenien, jopa satojen ihmisten on mahdotonta keskustella keskenään mielekkäästi. Tällöin yleensä vain kärjekkäimmät kannanotot tulevat esiin. Aitoa, vilkasta keskustelua syntyy helpommin pienissä maaseutukylissä tai asuntoalueilla, missä asukkaat tuntevat toisensa muutenkin. Toisaalta isommalle yleisömäärälle on hyvä esitellä suunnitelmia yhteisesti, jotta ihmisten ei tarvitse jonottaa vuoroaan kysyäkseen selitystä suunnittelijalta. Tällöin keskustelut kannattaa kuitenkin käydä pienemmissä ryhmissä (ryhmämenetelmät) tai henkilökohtaisesti. Yleensä on parempi järjestää yhden massatilaisuuden sijasta monta pienimuotoisempaa suunnittelualueen osille tai sidosryhmille suunnattua yleisötilaisuutta.

Ongelmallisimpia yhteistilanteet ovat silloin, kun mielipiteet ovat ristiriitaisia. Tällöin tilaisuuksista tulee helposti taistelukenttiä, joilla eri näkemysten edustajat yrittävät päihittää toisensa yleisön edessä. Asetelmasta tulee vieläkin mielenkiintoisempaa väittelyviihdykettä yleisölle, jos suunnittelijat ottavat hankkeen kannattajien roolin ja puolustavat tekemisiään kylän suulaimpien kritisoidessa. Voimakas vastakkainasettelu saattaa vain kärjistää näkemyksiä entisestään.

Yleisötilaisuudet palvelevat parhaiten suunnitelmien esittelyn ja henkilökohtaisen keskustelun tarpeita. Niissä saadaan myös palautetta, mutta vain valikoituneelta osalta kansalaisia. Sen sijaan yleisötilaisuudet eivät sovellu riskiriitojen tai laajojen ja monitahoisten ongelmien käsittelyyn. Ne toimivat huonosti myös kattavan tiedonhankinnan, ideoinnin tai arvioinnin välineenä. Näihin tarkoituksiin on parempi käyttää erilaisia "yleisötilaisuuksien muunnelmia", kuten kyläkokouksia tai aivoriihtä.

Yleisötilaisuuden järjestäminen

- Tilaisuudesta ilmoitetaan paikallisissa lehdissä ja radiossa, kotiin jaettavilla esitteillä tai tiedotteilla, ilmoitustauluilla jne. Tavoitteena on, että koko kohderyhmä (alueen väestö, sidosryhmät) ja tiedotusvälineet tietävät tilaisuudesta. Ilmoituksessa mainitaan yhteisesittelyn tai -esittelyjen ajankohdat, jos sellaisia järjestetään. Eri kohderyhmille suunnattujen yleisötilaisuuksien sarjasta tiedotetaan yhteisesti, jotta osallistuja voi valita hänelle parhaiten soveltuvan tilaisuuden.
- Yleisötilaisuus järjestetään kuntalaisille tutussa paikassa, joka sijaitsee kohderyhmän asuinalueella ja jonne pääsee myös joukkoliikenteellä. Paljon käytettyjä paikkoja ovat koulut, nuorisoseurojen talot, liikuntatilat, monitoimitalot yms. julkiset kokoontumistilat.
- Kokoontumispaikalle järjestetään viitoitus selkeillä kylteillä.
- Yleisötilaisuus kestää riittävän pitkään (3-4 tuntia), jotta aika sopisi mahdollisimman monelle. Se ajoittuu iltaan tai lisäksi iltapäivään. Yleensä tilaisuuksia ei kannata järjestää loma-aikoina, juuri ennen joulua tai maaseudulla lypsy aikaan. Yleisötilaisuus siis ajoitetaan kohderyhmälle sopivimpaan ajankohtaan.
- Jotta kaikilla halukkailla olisi mahdollisuus keskustella suunnittelijoiden kanssa, tilaisuudessa tulee olla riittävästi suunnittelijoita. Paikalla olisi hyvä olla myös muiden osapuolien edustajia, varsinkin hankeryhmään kuuluvia.
- Yleisötilaisuuden esittelymateriaalin on oltava havainnollista ja maallikonkin ymmärrettävissä.
- Yleisötilaisuuden osallistujilla on mahdollisuus antaa palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti. Suullinen palaute kirjataan muistiin. Palaute-lomakkeen voi täyttää paikan päällä tai lähettää myöhemmin suunnittelijoille.
- Osa kävijöistä voi kaivata kotiin vietäväksi jotain kirjallista materiaalia hankkeesta. Projektista olisi hyvä olla lehtisiä, esitteitä tai tiedotteita mukaan otettavaksi.
- Kahvi- ja teetarjoilu lisää osallistujamäärää ja osallistujien keskinäistä kommunikaatiota. Järjestäjäksi kannattaa pyytää jotain paikallista, yleishyödyllistä yhdistystä, seuraa tai koululuokkaa.

Tavoite-, ideointi- tai arviointitilaisuus

Yleisö voi parhaiten osallistua ongelman ja tavoitteiden määrittelyyn, vaihtoehtojen tai ratkaisumallien ideointiin tai niiden arviointiin tilaisuudessa, jossa työskennellään pienryhmissä. Tätä voidaan kutsua palaveriksi, seminaariksi tai kyläkokoukseksi, miten milloinkin. Vaikka kyseessä onkin eräänlainen yleisötilaisuuden muunnelma, on parempi käyttää siitä jotain muuta nimitystä, jotta ihmiset osaavat orientoitua aktiiviseen osallistumiseen eikä vain passiiviseen näyttelyn katseluun. Tilaisuuden vetäjältä edellytetään kokemusta ryhmätyöskentelyn järjestämisestä.

Tilaisuuden aluksi kerrotaan osallistujille, mistä on kysymys, ja jaetaan heidät 4-6 hengen ryhmiin. Joskus on perusteltua antaa ennestään tuttujen tai samanmielisten hakeutua omiksi ryhmikseen, mutta useimmiten tulos on parempi, kun ryhmät jaetaan satunnaisesti ja samassa ryhmässä on erilaisien näkemysten edustajia. Ryhmille kerrotaan tehtävä, työskentelypaikka ja -aika. Tehtävä voi olla kaikille sama tai ryhmät voivat esimerkiksi arvioida eri vaihtoehtoja tai samoja vaihtoehtoja eri näkökulmista. Ryhmätyöskentelyn päätteeksi kukin ryhmä kertoo tuotoksistaan ja niistä voidaan keskustella yhdessä.

Ideointitilaisuudessa voi olla parempikin, ettei osallistujilla ole välttämättä paljoakaan etukäteistietoa tai kokemusta suunnittelusta. Tällöin vanhat ruutiinit tai tavanomaiset ratkaisut eivät rajoita heidän luovuuttaan. Toisaalta laajojen ja monitahoisten ongelmien käsittely ja varsinkin vaihtoehtojen arviointi edellyttää riittäviä perustietoja. Osallistujille kerrotaan lyhyesti oleellimmat tietoperustat suullisesti ja kirjallisesti ennen ryhmätyöskentelyä. Yleensä arviointikriteereitä on hyvä työstää yhdessä ennen varsinaista arviointia. Yhteistyöskentelyssä ihmiset oppivat sekä perussisältöjä että työskentelytapoja, joten myöhemmät tilaisuudet sujuvat jo helpommin.

Vaihtoehtojen arviointiin on kehitetty matemaattisia päätöksentekomenetelmiä (esim. AHP), joissa osallistujat arvioivat erilaisten vaikutuksien määriä, painotuksia, arvostuksia tai suhteita yhteismitallisesti numeerisesti. Tietokoneohjelmien avulla näistä lukuisista arvioinneista lasketaan tiivistetyt tulokset lähes samantien. Näin voidaan mm. selvittää, mitä tietyn asian painottaminen vaikuttaa kokonaisuuteen tai miten eri sidosryhmien arvostukset suhteutuvat toisiinsa. Systemaattinen menettely auttaa osapuolia hahmotamaan monenlaisten yksittäisten vaikutusten merkityksiä suhteessa toisiinsa ja kokonaisuuteen.

Vertailumenetelmät voivat siis toimia yksilöiden ja ryhmien ajattelun apuna monimuotoisessa ongelmassa ja siten helpottaa vuoropuhelua. Mitään ristiiriitojen ratkaisuautomaatteja ne eivät kuitenkaan ole, sillä yhteisen parhaan vaihtoehdon löytämiseksi osapuolten pitäisi olla melko samanmielisiä vaikutusten pisteytyksistä ja painotuksista. Lisäksi menetelmiä on kritisoitu siitä, että ne pakottavat arvioimaan kaikenlaisia vaikutuksia samalla numeerisella asteikolla eikä ohjelmistojen toimintaa ole kovin helppo selittää.

Aivoriihi

Aivoriihityöskentelyllä haetaan luovia ratkaisuja kulloisiinkin ongelmiin. Se soveltuu vaihtoehtojen ja ratkaisumallien ideointiin. Aivoriihessä pyritään pääsemään totutuista kaavoista ja liian järkiperaisesta ajattelusta luovuuden ja tunteiden tasolle, jotta voitaisiin löytää uusia näkökulmia. Tämä edellyttää kiireetöntä, turvallista ja rauhallista ilmapiiriä ilman keskeytyksiä. Yleensä aivoriihessä työskentelee alle kymmenkunta henkeä, mutta osallistujia voi olla enemmänkin. Tällöin tarvitaan kuitenkin jakautumista pienryhmiin.

Aivoriihessä on tavoitteena tuottaa mahdollisimman paljon ideoita. Niiden määrä on tärkeämpää kuin laatu. Kaikki kritiikki on ehdottomasti kielletty, jotta mahdollisten tuntuisten, hullut ja villitkin ideat saataisiin esiin - jatkoideoinnin lähtökohdaksi. Kaikki ideat merkitään muistiin ja arvioidaan vasta jälkeinpäin. Parhaat ideat syntyvät yleensä työskentelyjakson loppupuolella. Aivoriihen avulla tuotetut ideat voidaan lopuksi luokitella monella tavoin, esimerkiksi erilaisiin sisältöryhmiin, paremmuusjärjestykseen tai toteuttamiskelpoisiin ja mahdottomiin.

Samoalainen ympyrä

Samoalainen ympyrä -menetelmällä voidaan tarjota sidosryhmille ja yksittäisille kansalaisille tilaisuus omien mielipiteidensä julkiseen esittämiseen ja keskusteluun muiden kanssa. Samoalainen ympyrä sopii vastakkaistenkin näkemysten käsittelyyn, sillä siinä ei tarvitse löytää eri osapuolien hyväksymää puolueetonta sovittelijaa.

Samoalainen ympyrä tarkoittaa järjestelyä, jossa huoneen keskellä on pyöreä pöytä ja sillä yksi mikrofoni. Pöydän ääressä on noin kuusi tuolia ja muut istuimet on järjestetty ulkokehälle pöydän ympärille. Aluksi kaikki istuvat ulkokehällä ja tilaisuuden järjestäjä kertoo pelisäännöt, joiden noudattamista kaikki yhdessä valvovat.

Jokaisella osallistujalla on oikeus puhua, mutta vain pöydän ääressä olevaan yhteen mikrofoniin. Pöydän ääressä voi istua vain tilapäisesti, puheenvuoroa odottamassa. Puheen jälkeen on siirryttävä takaisin ulkokehälle muun yleisön joukkoon. Jos kaikki pöytäpaikat ovat jo täynnä, puheenvuoroa odottava voi jäädä seisomaan puhujan taakse ja siten "painostaa" häntä luovuttamaan paikkansa seuraavalle. Tilaisuus päättyy, kun kaikki ovat saaneet sanottavansa sanottua.

Soittomahdollisuus

Tiedotuksen yhteydessä kerrotaan puhelinnumero, johon kuka tahansa suunnittelusta kiinnostunut voi soittaa ja keskustella suunnittelijoiden kanssa. Näin hän voi kysyä, tarkistaa, neuvotella, kertoa huolensa, antaa palautetta ja saada heti myös vastauksen. Välitön vuorovaikutus on parempi kuin puhelinautomaatti, joka on kuitenkin parempi kuin ei mitään. Jos suunnittelijoiden työ uhkaa kärsiä liiaksi keskeytyksistä, voidaan puhelut keskittää yhdelle vuoropuhelua hoitavalle, joka sitten vie asioita eteenpäin.

Käyntimahdollisuus suunnittelutoimistossa

Hankkeesta tiedotettaessa kerrotaan ajankohdat, jolloin kuka tahansa voi vierailla suunnittelutoimistossa tutustumassa suunnitelmiin ja keskustelemassa suunnittelijoiden kanssa. Jotta suunnittelijoiden työrauha ei häiriinny liikaa, voidaan vierailumahdollisuus rajoittaa tiettyyn viikonpäivään tai säännöllisesti toistuviin vierailutunteihin.

Käyntimahdollisuus palvelee lähinnä yksittäisten kansalaisten tarvetta tutustua suunnitelmiin, kysellä, kertoa huoliaan, ehdotuksiaan ja näkemyksiään. Se lisää aktiivisimpien asukkaiden osallistumismahdollisuuksia muun vuoropuhelun ohessa, mutta ainoaksi esittely- ja vuorovaikutusmenetelmäksi kansalaisten ja suunnittelijoiden välillä se ei yleensä riitä.

Kotikäynnit

Tavallisimmin suunnittelijat vierailevat niiden maanomistajien, asukkaiden tai yrittäjien luona, joiden välittömään lähiympäristöön tiehanke vaikuttaa. Kotikäyntejä tehdään eniten tie- tai rakennussuunnitelmavaiheessa, kun neuvotellaan yksittäisistä pienimuotoisista käytännön ratkaisuksista. Varsinkin pienemmissä hankkeissa kotikäyntejä voi suositella jo yleissuunnitteluvaiheessa. Silloin suunnittelijat voivat kertoa hankkeesta ja asukkaat puolestaan antaa arvokasta paikallista tietoa omien toiveidensa ja kysymystensä lisäksi.

Kotikäyntien merkittävin etu on se, että asioista voidaan keskustella paikan päällä. Suunnitelmat hahmottuvat helpommin, kun suunnittelija voi näyttää, että "tähän asti se tulisi". Lisäksi aremmillakin kansalaisilla on vuorovaikutuksessa henkisesti vahvempi asema, kun heillä on kotikenttäetu. Kotikäynnit viestittävät asukkaille, että heistä välitetään ja heidän asioitaan hoidetaan yksilöllisesti.

4.4 Yhteistyö

Yhteistyömenetelminä kuvataan suunnittelijoiden vuorovaikutusta viranomais- ja kansalaisryhmien edustajien kanssa. Näiltä voidaan edellyttää pitkäjänteisempää ja sitoutuneempaa osallistumista kuin yksittäisiltä kansalaisilta. Vastaavasti edustuksellisilla ryhmillä on enemmän vaikutusmahdollisuuksiakin.

Viranomaisyhteydet

Ainakin keskeisimpien hankkeeseen liittyvien viranomaisten kanssa on hyvä järjestää tapaamisia. Tämä on tärkeää varsinkin silloin, jos heidän kanssaan ei olla muissa yhteyksissä tekemisissä. Alkutapaamisen jälkeen yhteyksiä voidaan hoidella helpommin myös puhelimitse tai kirjeitse sekä edustajien välityksellä.

Muille viranomaisille tiedotetaan säännöllisesti hankkeen vaiheista. Heiltä saadaan apua varsinkin tiedonhankintaan; paikallistietoutta, kirjallista materiaalia ja tilastoja sekä yhteystietoja alueella toimivista ryhmistä ja aktiivisista kansalaisista. Heitä pyydetään osallistumaan yhteistyötapaamisten lisäksi yleisiin vuoropuhelutapahtumiin.

Hankeryhmä

Hankeryhmä seuraa ja ohjaa suunnittelun etenemistä. Sen tehtävät, koostumus ja asema suunnitteluprosessissa vaihtelevat muiden käytettävien vuoropuhelumenetelmien mukaan. Perinteisesti se on koostunut lähinnä viranomaisista ja konsulteista, mutta vuoropuhelun yleistyessä mukaan on otettu myös keskeisimpien kansalaisryhmien edustajia. Jos suunnittelussa toimii yhteistyöryhmä, hankeryhmä voi olla suppeampi ja selvittää yksityiskohtaisempiakin asioita. Jollei yhteistyöryhmää perusteta, korostuu hankeryhmän merkitys eri osapuolien näkemysten keskustelufoorumina. Tällöin se on laajempi, jolloin voidaan tarvita erillisiä työryhmiä yksityiskohtien tarkasteluun. Hankeryhmän lisäksi tai sijasta voidaan perustaa johto- tai ohjausryhmä, joka päättää suunnittelun aikana tehtävistä valinnoista.

Hankeryhmän (tai johtoryhmän) perustamisessa on oleellista se, millä perusteella sen jäsenet valitaan. Hankeryhmän toimivuus on parempi, jos se ei ole liian suuri (miehellään alle kymmenen henkeä). Niinpä kaikkia asiasta kiinnostuneita osapuolia ei välttämättä voida ottaa mukaan. Tällöin on tärkeätä tuoda julki hankeryhmään kutsuttujen ryhmien valintakriteerit ja tarjota ulkopuolelle jääville muita osallistumismahdollisuuksia. Kunkin osapuolen edustajan tulee olla ryhmänsä valitsema ja pitää säännöllisesti yhteyttä siihen, jotta hän todella edustaisi ryhmäänsä.

Hankeryhmän ensimmäisenä tehtävänä on sopia yhdessä tavoitteistaan ja toimintatavoistaan. Jokaisen jäsenen tulee tietää, mitkä ovat ryhmän tehtävät ja päätösvalta, mikä on hankeryhmän asema suunnitteluprosessissa ja ovatko kaikki ryhmän jäsenet tasavertaisessa asemassa.

Lisäksi on hyvä keskustella vuoropuhelun periaatteista, kuten avoimuudesta ja pyrkimyksestä korvata vanhat suunnittelurutiinit vuorovaikutuksellisilla toimintatavoilla ja asenteilla.

Tavallisesti hankeryhmä päättää suunnittelun aikana tehtävistä valinnoista, kuten tarkasteltavista vaihtoehtoista, joita on luotu ideointitilaisuudessa, yhteistyöryhmässä tai vähintään hankeryhmässä. Tarvittaessa järjestään hankeryhmän lisäksi pienimuotoisempia työkokouksia pohtimaan yksityiskohtaisemmin tiettyjen alojen erityiskysymyksiä. Hankeryhmä muokkaa vaihtoehtojen vaikutusarviot eri osapuolilta saadun palautteen pohjalta mahdollisimman tasapuolisiksi ja esittää ehdotuksen lopullisesta linjausvaihtoehdosta päätöksentekijöille. Myös hankeryhmän näkemyserot ja erimieliset kannanotot perusteluineen raportoidaan päättäjille.

Hankeryhmä kokoontuu säännöllisin väliajoin. Puheenjohtajana toimii yleensä Tielaitoksen edustaja, sillä tehtävä vaatii paljon resursseja. Ryhmä voi toki valita myös jonkun muun osapuolen edustajan puheenjohtaksi. Hankeryhmän kokouksissa käsiteltävä aineisto lähetetään jäsenille etukäteen tutustuttavaksi, jotta varsinkin ensikertalaiset ehtivät perehtyä asioihin. Kokouspöytäkirjoihin kirjataan valintojen ja kompromissiratkaisujen lisäksi myös eri mieltä olleiden näkemykset perusteluineen.

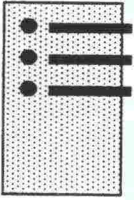
Yhteistyöryhmä

Yhteistyöryhmään kootaan eri osapuolien edustajat keskustelemaan hankkeesta ja sovittelemaan erilaisia mielipiteitä. Sen tarkoituksena on tuoda julkiseksi ja päättäjien tietoon osapuolten näkemykset perusteluineen. Yhteistyöryhmä soveltuu ristiriitaisiinkin hankkeisiin tai silloin kun osapuolia on paljon. Sitä voidaan nimittää myös neuvottelu- tai yhteissuunnitteluryhmäksi.

Kun hankeryhmään voidaan kutsua vain keskeisimpien sidosryhmien edustajat, niin yhteistyöryhmään toivotetaan tervetulleeksi kaikkien hankkeesta kiinnostuneiden ryhmien edustajat. Jottei yhteistyöryhmäkään paisuisi aivan liian suureksi, voidaan pienten ja samantyyppisten ryhmien kanssa sopia yhteisestä edustajasta.

Yhteistyöryhmässä sovitaan heti alkuun työn tavoitteet ja toimintatavat. Tärkeää on tuoda avoimesti julki se, ettei ryhmällä ole valtaa tehdä virallisia päätöksiä. Ryhmällä on kuitenkin epävirallista merkitystä, sillä päättäjillä täytyy olla hyvät perustelut, jotta ne voivat ohittaa yhteistyöryhmässä sovittuja ratkaisuja.

Yhteistyöryhmässä käsitellään suunnittelun ratkaisevia asioita, kuten ongelman, tavoitteiden ja tarpeen määrittely, vaihtoehtojen ideointi ja karsinta, vaikutusarviot, vaihtoehtojen valinta ja haitallisten vaikutusten minimointi. Yhteistyöryhmää on kokeiltu mm. laadittaessa Nurmijärvi-Järvenpää-yhteyden yleissuunnittelun työohjelmaa (Uudenmaan tiepiirin raportti 1995).

Edustuksellisen ryhmän kokoaminen

Pohjatyö

- Selvitä kunnan virkahenkilöiden kanssa miten hyvin asukkaat ovat järjestäytyneet ja millaisia yhdistyksiä alueella on. Jos valmiita yhdistyksiä ei ole kattavasti, voi järjestäytyminen vaatia enemmän työtä.
- Kerro lehdessä suunnittelusta ja keskusteluryhmän muodostamisesta.
- Mieti rajataanko osallistumista jotenkin.
- Järjestä tilaisuus, jossa ryhmä kootaan. Tiedota tilaisuudesta lähettämällä kirje yhdistyksille, jakamalla tiedotteita kirjastoihin, kauppoihin ja tolppiin sekä ilmoittamalla paikallislehdissä.

Ryhmän kokoamistilaisuus

- Ensin kerrotaan lyhyesti suunnittelusta ja selvitetään, että illan tarkoitus on muodostaa keskusteluryhmä.
- Ihmiset jaetaan ryhmiin esim. alueittain. Koko kunnan aluetta edustavat kootaan omaksi ryhmäkseen. Jokaisella pienryhmällä on vetäjä Tielaitoksesta.
- Pienryhmissä tutustutaan siihen, mistä kukin on ja miten kylät ja yhdistykset rajautuvat.
- Keskustellaan edustajan roolista ja tehtävistä.
- Keskustellaan mahdollisista edustajista.
- Kannattaa ehdottaa, että yksi edustaja edustaa useampaa yhdistystä tai laajempaa aluetta ja yrittää edistää tällaisia sopimuksia.
- Alueen asukkaille ja yhdistyksille annetaan aikaa valita oma edustajansa. Heille kerrotaan määräaika, mihin mennessä, kenelle ja miten ilmoitaututaan.
- Edustajalta voidaan pyytää edustamansa ryhmän antama valtuutus.
- Edustajien nimet ja yhteystiedot julkaistaan paikallislehdessä ja ne ovat esillä esim. kunnantalolla ja kirjastossa.

Ryhmän ensimmäinen kokoontuminen

- Keskustellaan edustajan roolista ja tehtävistä. Ohjataan edustajia mm. työskentelyssä taustaryhmänsä kanssa.
- Sovitaan yhteiset pelisäännöt, jotka pidetään aina esillä.
- Edustajille kerrotaan, mihin heillä on mahdollisuus vaikuttaa.
- Edustajille kerrotaan, miten heidän panoksensa näkyy suunnittelussa ja raporteissa.
- Edustajille kerrotaan, kuka tekee päätökset ja mikä on tiepiirin/tielaitoksen rooli.

Yleisohjeita

- Suunnittelun etenemistä kannattaa havainnollistaa koko ajan; missä vaiheessa ollaan ja mikä on kyseisen vaiheen tarkoitus.
- Tärkeät asiat eivät yleensä mene kertasanomisella perille. Varsinkin ensimmäisen kerran toimintatavoista kannattaa keskustella kunnolla.
- Käytä tarvittaessa puolueetonta sovittelijaa.

(S. Korhonen, YVA-ohjeluonnos 11.3.1996)

Ryhmätapaamiset

Suunnittelijat voivat tavata kunkin sidosryhmän jäseniä erikseen. Välitön vuorovaikutus antaa molemmille osapuolille enemmän kuin yhden edustajan välityksellä tapahtuva ajatustenvaihto. Suunnittelijat voivat järjestää tapaamisen tai ryhmä voi kutsua suunnittelijoita vierailijoiksi omaan kokoukseen. Jälkimmäinen tilanne säästää suunnittelijat käytännön järjestelyiltä ja saattaa motivoida jäseniä enemmän. Niinpä suunnittelijoiden kannattaakin ilmoittaa sidosryhmille, että he mielellään osallistuvat näiden järjestämiin tilaisuuksiin.

Ryhmätapaamisissa käsitellään suunnitteluvaiheen ajankohtaisia asioita. Jäsenet voivat kysellä heitä askarruttavista ongelmista ja kertoa näkemyksistään perusteluiden kera. Suunnittelijat taas saavat tietoa paitsi ryhmäläisten mielipiteistä ja paikallisista asioista myös siitä, kuinka hyvin edustaja todella edustaa jäsenistöä. Ryhmätapaamisten merkitys kasvaa entisestään silloin, jos ryhmällä ei ole edustajaa hanke- tai yhteistyöryhmässä eikä ryhmille suunnattuja yhteistilanteita ole järjestetty.

Foorumi

Foorumissa hankkeen eri osapuolten edustajat esittelevät näkemyksiään toinen toisilleen. Tarkoituksena ei ole varsinaisesti neuvotella tai päästä yhteisymmärrykseen, vaan esitellä ja perustella omia näkemyksiään niin, että toiset voisivat ne ymmärtää, ja toisaalta hahmottaa tilannetta toisten osapuolien näkökulmasta. Foorumi antaa siis lähinnä lähtökohdat jatkoneuvotteluille. Esitetyt näkökannat raportoidaan myös päätöksentekijöiden tietoon.

Foorumi voidaan toteuttaa esittelytilaisuuden sijasta myös kirjallisena. Eri osapuolet voivat kuvata näkemyksensä esimerkiksi lehden tai esitteen sivuilla. Varsinkin epävirallisille ryhmille on hyvä tarjota teknistä apua esitelmän tai artikkelin ja niihin liittyvän materiaalin valmistelussa. Näin varmistetaan, että eri osapuolilla on tasavertaiset lähtökohdat foorumiin.

Paneelikeskustelu

Paneelikeskusteluun kutsutaan erilaisten näkökantojen edustajat keskustelemaan yleisön edessä. Se muistuttaa lähinnä vaalikeskusteluja. Jokainen kuvaa asiaa omalta näkökannaltaan ja huomauttaa toisten näkemysten ongelmista ja haittapuolista. Paneelikeskustelussa päästään harvoin neuvottelemaan yhteisistä linjoista tai kompromisseista eikä siinä juuri keksitä uusia ideoita, jotka sopisivat kaikille. Enemmänkin paneelikeskustelu soveltuu erilaisten näkökantojen esittelyyn ja niiden kriittiseen arviointiin.

Paneelikeskustelun puheenjohtaja pyrkii jakamaan puheenvuoroja kaikille tasapuolisesti. Yleensä jokaiselle annetaan mahdollisuus etukäteen valmisteltuun 2-5 minuutin aloituspuheenvuoroon. Sen jälkeen puheenjohtaja tai joku yleisöstä voi tehdä kysymyksiä tai nostaa esiin aiheita, joihin paneelikeskustelijat ottavat kantaa.

Tukea osallistumiselle

Heikompia ryhmiä on hyvä tukea, jotta erilaiset ryhmät olisivat tasavertaisempia osallistumisessa. Maallikot voivat kaivata asiantuntija-apua tai opastusta tiensuunnittelun erityiskysymyksissä. Ryhmille voidaan tarjota työtilojen tai -välineiden käyttömahdollisuutta joko tiepiirissä, konsultilla tai vuokraamalla. Edustajien matkakustannuksia, työajan menetyksiä tai muita kuluja voidaan korvata. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on perustettu erityisiä vuoropuhelurahastoja kansalaistoiminnan tukemiseen. Ryhmät ovat saaneet varoja mm. oman asiantuntijan palkkaamiseen.

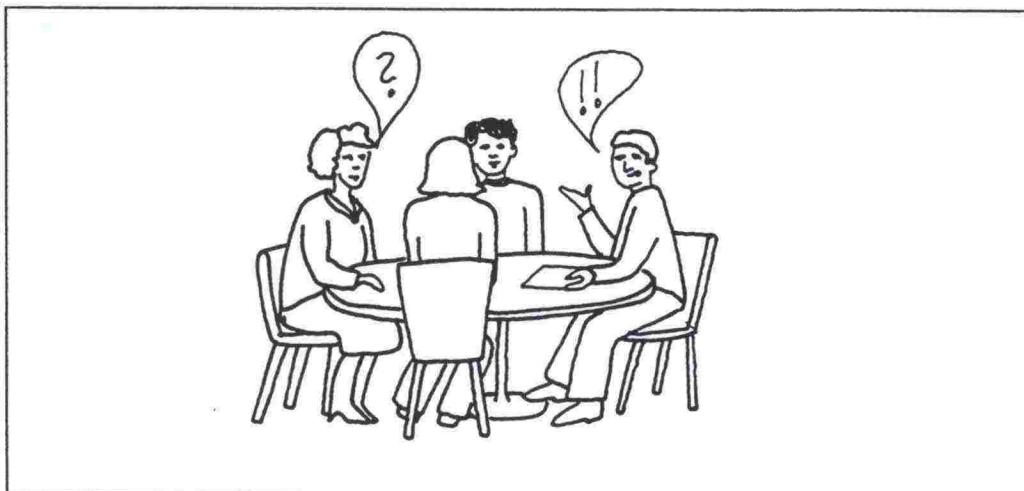
4.5 Vuoropuhelutaidot

Ryhmätyömenetelmät

Monissa vuoropuhelutilanteissa osallistujamäärä on niin suuri, että tehokas työskentely edellyttää jakautumista pienempiin ryhmiin ainakin välillä. Muutenkin suunnitelmallinen työtapana on mielekkäämpi ja motivoivampi sekä osallistujille että vetäjille kuin katsotaan-nyt-mihin-tässä-päädytään -tyyli. Pienryhmätyöskentelyä voidaan käyttää yleisötilaisuuksissa ja niiden muunnelmissa, yhteistyöryhmissä ja muissa työryhmissä, työpajoissa, seminaareissa jne.

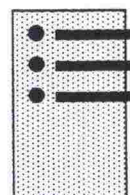
Ryhmätyöskentelyä ja varsinkin sen vetämistä on hyvä opiskella ja harjoitella. Ryhmätyö ei ole vaikeaa eikä välttämättä edellytä erityisiä menetelmiä, mutta ilman suunnitelmallisuutta ja järjestelmällisyyttä se jää yleensä tehottomaksi. Jos ryhmäläiset eivät tiedä mitä tehdä, he kokevat olonsa vaikeaksi. Monesta taas tuntuu turhauttavalta, että keskustelu poukkoilee asiasta toiseen ja takaisin, kun jokainen etenee omassa tahdissaan ja omaan suuntaansa.

Heti ryhmätyöskentelyn alussa selvitetään roolit; ovatko kaikki jäsenet tasaveroisessa asemassa vai onko jokaisella oma tehtävänsä. Puheenjohtajan ja sihteerin tehtävät ovat tutuimmat, mutta myös erilaiset asiantuntija-asetat on hyvä käydä yhdessä läpi.

Mielekäs ryhmätyöskentely etenee vaihteittain ja jokainen tietää missä vaiheessa mennään. Ensin kerrataan lyhyesti, mitä pitikään tehdä. Sitten kerätään ideoita ja seuraavaksi keskustellaan niistä. Ideoiden arvioinnissa voidaan listata niiden hyviä ja huonoja puolia, jotta voidaan siirtyä karsimaan kelvottomat ehdotukset. Hyviä ideoita taas työstetään eteenpäin. Ne voidaan myös luokitella tai asettaa tärkeysjärjestykseen. Lopuksi ryhmä tuottaa sovintuloksen, joka on yleensä kirjallinen ja/tai suullinen esitys.

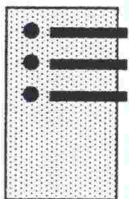
Erilaisia ryhmätyötekniikoita on kehitelty useita. Ne ovat melko samantyyppisiä ja niistä voidaan kehittää monenlaisia muunnelmia. Niistä kannattaa valita se, minkä parhaiten osaa tai mihin löytyy pätevä vetäjä.

Ryhmätyöskentelyn toteuttaminen

- Soveltuu hyvin yhteistyöryhmän kokoukseen tai tavoitteenmäärittely-, ideointi-, arviointi- tai vertailutilaisuuteen, jossa on yli 20 osallistujaa ja mahdollisimman kattavasti erilaiset näkökannat edustettuna.
- Vetäjä kertoo tarvittavat taustatiedot hankkeesta ja tilaisuuden kulusta sekä antaa toimintaohjeet.
- Osallistujat jakautuvat pienryhmiin (4-6 henkeä).
- Aluksi työskennellään yksin, keskustelematta muiden kanssa. Jokainen listaa paperille mielestään tärkeitä asioita (ongelmia, ideoita, vaihtoehtoja tai vaikutuksia) ja niiden merkityksen perusteluja.
- Seuraavaksi näistä ryhmän jäsenten kirjoittamista asioista kerätään yhdistetty lista.
 - Jokainen kertoo vuorollaan yhdestä miettimästään asiasta ja sen perusteluista.
 - Yksi ryhmäläisistä kirjoittaa asioiden avainsanat suurin kirjaimin isohkolle paperille (tai kalvolle).
 - Jos useampi ryhmäläinen on kirjoittanut ylös saman asian, voivat toiset täydentää perusteluja vielä mainitsemattomilla asioilla.
- Kun ryhmät ovat saaneet listansa valmiiksi, ne ripustetaan seinälle kaikkien nähtäväksi (tai kirjoitetaan fläppitaululle kalvoesittelystä).
- Yksi ryhmäläisistä kertoo lyhyesti muille ryhmille, mitä asioita avainsanat tarkoittavat.
- Tämän jälkeen äänestetään tärkeimmistä asioista (10-15 asiasta valitaan 2-3 tärkeintä, 20-30 asiasta 5 tärkeintä). Jokainen valitsee esimerkiksi kolme tärkeintä asiaa ja käy merkitsemässä näiden avainsanojen perään viivan vaikkapa tukkimiehen kirjanpidon tapaan. Kaikki kolme "ääntään" voi antaa myös yhdelle, painottamallaan asialle.
- Nyt asiat listataan uudelleen äänimäärien mukaisessa järjestyksessä.
- Yleiskeskustelussa esitetään perusteluja asioiden puolesta ja vastaan.
- Äänestyskierroksia voidaan käydä tarpeen mukaan vielä useita.
- Myös ryhmätyöjaksoja voidaan toistaa uusien aiheiden parissa.

(André Delbecqin Nominal group mukailtuna)

Tuplatiimi

Tuplatiimi on monissa tiepiireissä tuttu ryhmätyömenetelmä. Se on luovaan yhteistyöhön ja ongelmanratkaisuun kehitetty menetelmä, jota voidaan soveltaa myös tiehankkeiden vuoropuhelussa, esim. työryhmissä, ideoinneissa ja arvioinneissa.

Lisätietoja tuplatiimistä ja tiepiirien tuplatiimiohjaajista saa Unto Miettiseltä (p. 040 - 55 66 978, Innotie Finland Oy, Juuttaankatu 8, 70500 Kuopio).

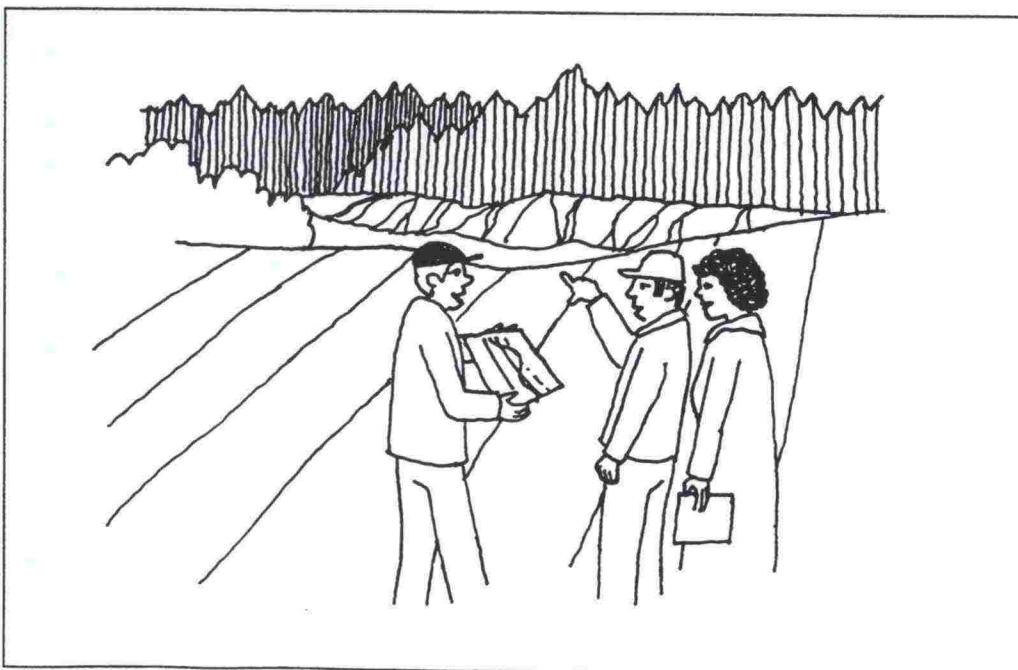
Vuorovaikutustaidot

Ihmisten erilaisuus tekee vuorovaikutuksesta mielenkiintoista. Vuorovaikutuksessa jokainen laittaa likoon oman persoonallisuutensa. Se on työväline, jolle perimä on antanut tietyt peruspiirteet, mutta jota ympäristö, kokemukset ja erityisesti henkilö itse voivat kehittää.

Vuorovaikutuksen perustan muodostaa itsetuntemus; mitä paremmin tuntee itsensä, sitä paremmin tulee toimeen toistenkin kanssa. Lisäksi on hyvä opetella ja harjoitella sellaisia vuorovaikutustaitoja, joita suunnittelijan työssä tarvitaan. Kirjallisuusviitteistä löytyy lisälukemista.

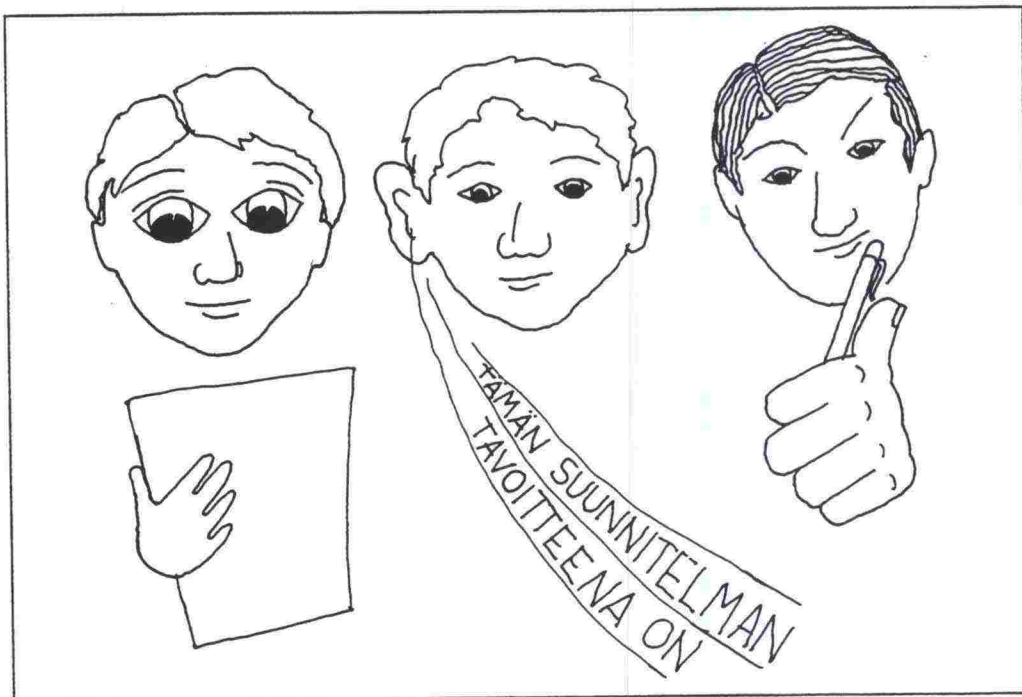
Kahdenkesken

Vuoropuhelussa tarvitaan kykyä keskustella mitä erilaisempien ihmisten kanssa. Kärsivällisyys on usein oleellista. Kohtaamisessa on tärkeätä ensivaikutelma. Suunnittelijan koko olemuksen - sanojen, ilmeiden, eleiden, äänensävyjen yms. - tulee viestiä ristiriidattomasti kiinnostusta ja välittämistä toisen sanomaa ja tilannetta kohtaan. Yleensä juuri sanaton viestintä paljastaa mahdollisen epäaitouden.

Vuorovaikutuksessa suunnittelijan tehtävänä on sovittaa oma viestintänsä aina kulloisenkin keskustelukumppanin mukaan. Keskustelussa edetään hänen haluamassaan järjestyksessä ja nopeudella, käytetään hänen valitsemiaan käsitteitä ja sanontatapoja ja tarkastellaan asioita hänen näkökulmastaan. Paritanssiin verrattuna suunnittelija toimii siis naisen asemassa ja mukautuu toisen osapuolen tahtiin ja askelkuvioihin.

Erilaiset vastaanottajatyypit on hyvä opetella tunnistamaan. Jos toinen osapuoli hahmottaa maailmaa visuaalisesti, keskustelu painottuu kartan ja kuvi-
en tarkasteluun. Visuaaliset tyypit ovat yleensä nopeita ja muodostavat pu-
heestakin mielikuvia. Auditiiivisesti vahvalle henkilölle taas pitää kertoa, selit-
tää ja kuvailla sanallisesti. Hän haluaa kuulla asian, vaikka puhuja ajattelisi,
että kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Kinesteettisesti suuntautunut
hahmottaa asiat toiminnan, kokeilemisen ja tekemisen kautta. Hän on kiin-
nostunut siitä, miten hanke vaikuttaa hänen elämäänsä; voiko hän käyttää
työmatkallaan samaa reittiä kuin ennen.

Ryhmässä

Työryhmissä, kokouksissa ja palavereissa toimitaan ryhmässä. Näissä jokaisella on yleensä työn puolesta määräytynyt tehtävä. Oleellista on että kaikki tuntevat ryhmän rooliin ja hyväksyvät sen. Suunnittelijan pitää osata toimia sekä ryhmän johtajana että jäsenenä.

Ryhmän toiminnan kannalta keskeisimmässä asemassa on johtaja, joka ohjaa sekä asiassa etenemistä että keskusteluilmapiiriä. Hän pitää huolta siitä, että kaikki pysyvät mukana keskustelussa. Ongelmia saattaa ilmetä esimerkiksi siitä, että joku muu kuin virallinen johtaja yrittää ohjata koko ryhmän toimintaa, joku on koko ajan äänessä vaientaen muita tai joku vie keskustelun jatkuvasti sivuraiteille.

Epävirallisessa, vain kerran kokoontuvassa ryhmässäkin muotoutuu yleensä jonkinlainen tehtävänjako, vaikei siitä ääneen sovittaisi eikä siihen olisi kellään työvelvoitteita. Tavallisesti tämä järjestäytymisvaihe koetaan stressaavana. Tilanne helpottuu vasta kun joku ottaa toiminnan ohjat käsiinsä. Yleensä tietyn tyyppiset henkilöt ajautuvat johtajiksi, toiset taas pysyttelevät mieluummin työmuurahaisina. Ryhmän työskentely tehostuu, kun heti aluksi sovitaan tehtävänjaosta, jollei ryhmälle ole etukäteen määrätty vetäjää.

Neuvottelu tai sovittelu

Ristiriitaisissa hankkeissa tarvitaan neuvottelutaitoa. Neuvottelussa on tarkoitus keskustellen selvittää, mistä asioista ollaan eri mieltä, mistä samaa mieltä ja miten voitaisiin löytää yhteinen ratkaisu. Alussa muodostetuista vaihtoehtoista yhden ei sellaisenaan tarvitse voittaa toisia, vaan hyvän neuvottelun lopputulos voi olla useiden, keskenään hioutuneiden näkökulmien ja painotusten uusi yhdistelmä.

Hyvä neuvottelija pysyy asiassa eikä mene henkilökohtaisuuksiin. Hän osaa kertoa oman näkemyksensä perustellusti, mutta myös kuunnella toisia ja muuttaa omia näkökantojaan. Liian kärjekkäät tai hyökkäävät ilmaukset eivät edistä yhteisymmärrystä. Sen sijaan toisen kunnioittaminen ja ymmärtäminen kantavat neuvottelua eteenpäin.

Sovittelija yrittää saada kaksi erimielistä osapuolta löytämään yhteisymmärryksen. Tämä edellyttää sitä, että molemmat hyväksyvät sovittelijan tehtävänsä. Usein on paras käyttää projektin ulkopuolista henkilöä puolueettomana neuvottelun ohjaajana. Sovittelija pyrkii luomaan keskusteluyhteyden, jossa yritetään ymmärtää asiat eri näkökulmista ja etsiä kompromissia tai sellaista ratkaisua, jossa molemmat voittavat ja häviävät yhtä paljon. Paras olisi tietenkin sellainen uusi idea, jossa molemmat voittaisivat. Sovittelijan tehtävä on erittäin vaativa, sillä hän joutuu tasapainoilemaan kahden tulon välissä.

Esiintyminen

Vuoropuhelussa tarvitaan esiintymistaitoa eri kokoisten yleisöjen edessä. Esiintymiseen on oleellista valmistautua kunnolla etukäteen. Mitä varmemmin osaa asiansa, sitä vapautuneempi on keskittymään vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Jokaisella on oma tyyliinsä, mutta silti esiintymistaitoja kannattaa tietoisesti opiskella ja harjoitella.

Esiintyjän viestintätyyli voi keskittyä asiaan, esittäjään ja esittämistekniikkaan tai kuulijoihin. Paras on näiden tasapainoinen yhdistelmä. Kaikki viestintätyylit voivat myös mennä liiallisuuksiin. Liian asiakeskeinen puhuja unohtaa kuulijansa eivätkä nämä välttämättä pysy asiastaan innostuneen esittäjän mukana. Esiintymistaitoja ja esittämistapoja painottava puhuja voi liioitella joko omaa taidokkuuttaan tai taitamattomuuttaan. Liian itsevarma helposti ärsyttää ja saa kuulijat arvosteleviksi. Liian epävarma taas jännittää ja saattaa väheksyä itseään jopa ääneen "...ei tämä nyt oikein onnistu..." Liaksi kuulijoihin keskittyvä esiintyjä mukailee yleisön reaktioita niin, että esityksen johdonmukaisuus kärsii ja tilanne voi karata käsistä.

4.6 Yhteenvetotaulukko vuoropuhelumenetelmistä

Menetelmä	Tavoite				Suunnittelu- vaihe				Osapuolet (keille/keittä)				Kustan- nukset	Ajan- tarve	Työ- määrä	Tieto-taito- tarve
	Tiedotus	Tiedonhankinta	Osallistuminen	Yhteistyö	Tarveselvitys	Yleissuunnitelma	Tiesuunnitelma	Rakennus.+rakent	Kansalaiset	Kansalaisryhmät	Viranomaiset	Tiedotusvälineet				
Postituslista													Pienet	Pieni	Pieni	Pieni
Tiedote joukkoviestim.													Pienet	Pieni	Kohtalainen	Pieni
Tiedotustilaisuus													Pienet	Pieni	Kohtalainen	Pieni
Ilmoitus, kuulutus													Kohtalaiset	Pieni	Pieni	Pieni
Projektilehti													Suuret	Suuri	Suuri	Suuri
Tiedotuslehtinen													Kohtalaiset	Pieni	Kohtalainen	Kohtalainen
Esite													Suuret	Kohtalainen	Suuri	Suuri
Näyttely													Pienet	Kohtalainen	Kohtalainen	Pieni
Ilmoitustaulu													Pienet	Pieni	Pieni	Pieni
Tienvarsitaulu													Pienet	Pieni	Pieni	Pieni
Kysely													Kohtalaiset	Suuri	Kohtalainen	Suuri
Haastattelu													Suuret	Kohtalainen	Suuri	Suuri
Havainnointi													Suuret	Kohtalainen	Suuri	Suuri
Tiedotusväl. seuranta													Pienet	Kohtalainen	Kohtalainen	Pieni
Kirjallinen palaute													Pienet	Kohtalainen	Kohtalainen	Pieni
Pyydetty lausunnot													Pienet	Pieni	Kohtalainen	Pieni
Yleisötilaisuus													Kohtalaiset	Kohtalainen	Kohtalainen	Kohtalainen
Tavoite-, ideointi- tai arviointitilaisuus													Kohtalaiset	Kohtalainen	Kohtalainen	Suuri
Aivoriihi													Kohtalaiset	Kohtalainen	Kohtalainen	Suuri
Samoalainen ympyrä													Kohtalaiset	Pieni	Pieni	Kohtalainen
Soittomahdollisuus													Pienet	Pieni	Pieni	Pieni
Käyntimahdollisuus													Pienet	Pieni	Pieni	Pieni
Kotikäynnit													Suuret	Suuri	Suuri	Kohtalainen
Viranomaisyhteydet													Pienet	Kohtalainen	Pieni	Pieni
Hankeryhmä													Kohtalaiset	Suuri	Suuri	Kohtalainen
Yhteistyöryhmä													Kohtalaiset	Suuri	Suuri	Suuri
Ryhmätapaamiset													Kohtalaiset	Kohtalainen	Kohtalainen	Kohtalainen
Foorumi													Kohtalaiset	Pieni	Pieni	Kohtalainen
Paneelikeskustelu													Kohtalaiset	Pieni	Pieni	Suuri
Ryhmätyömenetelmät													Kohtalaiset	Kohtalainen	Kohtalainen	Suuri
Tukea osallistumiselle													Suuret	Pieni	Kohtalainen	Pieni

 Soveltuu hyvin
 Soveltunee
 Ei sovellu

Kun tieto-taito -tarve on suuri,
kannattaa käyttää alan ammattilaisia.

KIRJALLISUUS

Tiehankeiden vuoropuhelukokemuksia vuodesta 1989

- Länsiväylä & Kehä II (1989) Avoimen suunnittelun seurantaraportti. Suunnittelutoimisto Olav Smeds & co 27.11.1989. TVH/TVL-U.
- Lehtonen M. (1991) Kansalaisten osallistuminen tiensuunnitteluun. Muurla-Lohjanharju vaihtoehtoselvityksen arviointi. Tielaitoksen selvityksiä 36/1991. TIEL 3200034.
- Liikenneympäristön kokeminen. Kvalitatiivinen analyysi Klaukkalan, Kuhmon ja Rantasalmen muuttumisesta. Tielaitoksen tutkimuksia 1/1993. TIEL 3100006.
- Ympäristövaikutusten arviointi.
Kokeilu tiehankkeissa I. Tielaitos, Kehittämiskeskus. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 9/1993. TIEL 4000027.
Kokeilu tiehankkeissa II. Tielaitos, Kehittämiskeskus. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 40/1993. TIEL 4000046.
- Valtatie 3, vuoropuhelun arviointi. Tielaitos, Kehittämiskeskus. Tielaitoksen selvityksiä 55/1993. TIEL 3200180.
- Ylistaron keskustan teiden suunnittelu asukkaiden näkökulmasta. Tielaitos, Keskushallinto, Tienpidon suunnittelu. Helsinki. Tielaitoksen selvityksiä 61/1993. TIEL 3200186.
- Kujala, S. (1993) Kuusamon keskustan liikennejärjestelyt ja ympäristö - yleissuunnittelu asukkaiden näkökulmasta. Tielaitoksen keskushallinto. Helsinki. Tielaitoksen selvityksiä 84/1993. TIEL 3200208.
- Kuusamon keskustan liikennejärjestelyt ja ympäristö - yleissuunnittelun osallistumismenettely. Tielaitoksen keskushallinto. Helsinki. Tielaitoksen selvityksiä 85/1993. TIEL 3200209.
- Ajomaa, H., Kantola, T. & Simojoki, T. (1993) Kansalaisten osallistuminen liikennepolitiikassa. Pasilanväylän yleissuunnittelun arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 1993:5. Helsinki.
- Kuismin, A. (1994) Kansalaisten ja suunnittelijoiden vuoropuhelu Pasilanväylän yleissuunnittelussa. Tielaitoksen selvityksiä 20/1994. Tielaitos, Keskushallinto, Tiehallinto. Helsinki. TIEL 3200230.
- Pasilanväylän vuoropuhelun ongelmat. Tielaitos, Keskushallinto, Tiehallinto. Helsinki. Tielaitoksen selvityksiä 33/1994. TIEL 3200237.
- Tampereen itäisen ohikulkutien sosioekonomiset vaikutukset. Tielaitoksen selvityksiä 55/1994. TIEL 3200268.

YVA-menettely paikallisessa tiehankkeessa. Mönnin lossi. Tielaitos, Kehittämiskeskus. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 4/1994. TIEL 4000056.

Puohiniemi, M. (1994) Vuoropuhelun käynnistäminen valtatie 17:n parannushankkeessa Riistavedellä. Tutkimus maanomistajien käsityksistä. Tielaitos. Savo-Karjalan tiepiiri. Kesäkuu 1994.

Puohiniemi, M. & Väkeväinen, R. (1994) Juvan taajama liikenneympäristönä. Tutkimus Juvalaisten käsityksistä. Tielaitos. Mikkelin maakuntakonttori. Kesäkuu 1994.

Puohiniemi, M. (1994) Vuoropuhelun käynnistäminen valtatie 5:n parannushankkeessa Nerkooolla. Tutkimus maanomistajien käsityksistä. Tielaitos. Savo-Karjalan tiepiiri. Elokuu 1994.

Karvinen, P. (1995) Jälkiarvio Ahvenisen tiehankkeen yva-kokeilusta. Tielaitos, kehittämiskeskus. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 14/1995. TIEL 4000108.

Rantasalmen taajamatien parantaminen. Seurantatulokset, osat 1, 2 ja 3. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 20/1995, 21/1995 ja 22/1995. Yhteenveto seurannasta. Tielaitoksen selvityksiä 41/1995. TIEL 3200318.

Leskinen, A. & Paldanius, J. (1995) Tiehankkeen suunnittelu- ja päätöksen-tekoprosessin analyysi. Valtatie 7 välillä Koskenkylä-Loviisa. S11 Tienpidon yhteiskunnalliset vaikutukset. Tielaitoksen selvityksiä 65/1995. TIEL 3200340.

Kantatien 45 kehittäminen välillä Ruotsinkylä-Nummi. Yleissuunnitelma. Hyrylän läntinen tieratkaisu. Vaihtoehtojen vertailu. Uudenmaan tiepiiri 1995.

Nurmijärvi-Järvenpää -yhteys. Yleissuunnittelun työohjelma. Tielaitos, Uudenmaan tiepiiri 1995. Ensi-Offset Ky, Helsinki.

Kestävä kehitys tiensuunnittelussa - esimerkkinä Savonlinnan ohikulkutien suunnittelu. Tielaitoksen selvityksiä 2/1996. TIEL 3200371.

Kuhmon taajamatien parantaminen. Seurantatulokset, osat 1 taajamakuvaan muutos, 2 mittaukset ja laskennat ja 3 haastattelut. Tielaitoksen sisäisiä julkaisuja 27/1996 (TIEL 4000142a), 28/1996 (TIEL 4000142b) ja 29/1996 (TIEL 4000142c). Yhteenveto seurannasta, Tielaitoksen selvityksiä 62/1996 (TIEL3200429).

Liikennejärjestelmän suunnittelu kehittyvässä maaseututaajamassa. Esimerkkinä litin kunnan Kausalan taajama. Tielaitoksen selvityksiä 22/96. TIEL 3200390.

Paldanius, J. (1996) Kokemuksia osallistuvan suunnittelun kokeiluhankkeista Suomessa. Ympäristöministeriö. Ilmestyy keväällä 1997.

Iin keskustaajaman osayleiskaava 2010 ja YVA-menettely. Prosessin kuvaus ja arviointi. Ympäristöministeriö. Ilmestyy kesällä 1997.

Karvinen P. (1996) Kansalaisten kokemuksia YVA-menettelyyn osallistumisesta. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto. Luonnos.

Vuoropuhelun periaatteet

Beilinson, D: & Setälä, R. (1994) USA:n yhdyskuntasuunnittelun public hearing-järjestelmä. Muistio 6. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto.

Citizen Participation Handbook (1990) Institution for Participatory Management and Planning. Monterrey, Calif. Sixth edition.

Hankeviestinnän käsikirja. Kirjapaino Libris Oy 9.1995. TIEL 8000121.

Kokemuksia osallistumisesta ja vaikutusten arvioinnista vesiensuojelun suunnittelussa (1990) Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja, sarja A 62. Helsinki.

Leskinen, A. (1994) Environmental Planning as Learning. Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos, Julkaisuja No 5, Maankäytön ekonomia.

Leskinen, A. & Paldanius, J. (1996) Osallistu ja vaikuta. Käsikirja kansalaiselle. Ympäristöministeriö. Luonnos.

Liikenneturvallisuus ja tienpidon vaihtoehdot.

Tutkimus erilaisten intressiryhmien näkemyksistä. Tulosraportti. Tielaitoksen selvityksiä 38/1995. TIEL 3200315.

Menetelmäraportti. Tielaitoksen selvityksiä 39/1995. TIEL 3200316.

Narsakka, Matti (1994) Ympäristön ohjausjärjestelmien muutokset - tielaitoksen suunnittelu- ja päätöksenteko. Tielaitoksen selvityksiä 41/1994. Tielaitos, kehittämiskeskus. TIEL 3200250.

Näkökulmia vuorovaikutuksen kehittämiseen. Tielaitos, tienpidon suunnittelu. Tielaitoksen selvityksiä 25/1995. TIEL 3200303.

Ohjeet suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. H. Valve, Suomen ympäristökeskus. Luonnos 25.10.1996.

Osallistuminen ja yhteiskunnallisten vaikutusten arvioiminen vesiensuojelun suunnittelussa. (1986) Vesihallitus. Vesihallituksen monistesarja nro 418. Helsinki.

Osallistumistoimikunnan mietintö 1981. Komiteamietintö 1981:54. Helsinki.

OSU - osallistuvaan suunnitteluun (1991) Työterveyslaitoksen katsauksia 116. Helsinki.

Tiedottaminen tiensuunnittelussa (1983) Tie- ja vesirakennushallitus 722314. Helsinki.

Tiehankkeen ympäristövaikutusten arviointi - ohje suunnittelijoille. Tien-suunnittelun ohjeita 1997. TIEL 2150007-97.

Turtiainen M. (1996) Ympäristöristiriitojen sovittelumenettely. Kirjallisuuskatsaus yhdysvaltalaisista kokemuksista. Suomen ympäristökeskuksen moniste 40. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.

Ympäristöohjelma ja yhteistoiminta. Tielaitoksen selvityksiä 31/96. TIEL 3200399.

Ympäristövaikutusten arviointi päätöksenteon apuvälineenä tiensuunnittelussa. Tielaitoksen selvityksiä 14/1995. TIEL 3200292.

Ympäristövaikutusten arviointimenettely (1994) Kansalaisen yva-opas, esimerkkinä kuviteltu tiehanke. Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

Ympäristövaikutusten arviointimenettely paikallisissa tiehankkeissa. Tielaitoksen selvityksiä 10/1993. TIEL 3200137.

Suunnitteluprosessi

Vaiheistettu päätöksenteko. Selvitys suunnitteluprosessin uudistamisesta (1990) Tielaitos, tiehallitus, kehittämiskeskus. Helsinki.

Liikennejärjestelmäsuunnitelma. Lähtökohtia, suunnitelman laatiminen, raportointi. (1996) Tielaitos, keskushallinto, tiehallinto. Helsinki. TIEL 2120004.

Tiehankkeiden suunnittelu. Suunnitteluprosessi (1995) Tielaitos, Keskushallinto, Tiehallinto. Helsinki. TIEL 2110008.

Tarveselvitys. Sisältö ja esittämistapa (1994) Tielaitos, Keskushallinto, Tiehallinto. Helsinki. TIEL 2110001-94.

Yleissuunnitelma. Sisältö ja esittämistapa (1992) Tielaitos, Tiehallitus. Helsinki. TIEL 2110005.

Tiesuunnitelma. Sisältö ja esittämistapa (1992) Tielaitos, Tiehallitus. Helsinki. TIEL 2110004.

Vuorovaikutustaidot

Aarnio, P. (1991) Vuorovaikutus ja yhteistyö: ryhmätyön opas. SKSK-kustannus Oy.

Dunderfelt, T. (1992) Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.

Enäkoski, R. (1996) Kohtaa ihminen: kohtaamisviestinnän avaimet. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hakanen, J. & Puro, U. (1995) Vuorovaikutustaidot ryhmässä. TSL-opintokeskus. Taskumatti-sarja.

Hirsjärvi, S-H (1979) Teemahaastattelu. Gaudeamus: Helsinki.

- Jungk, R. & Müllert, N. (1987) Tulevaisuusverstaat. Käsikirja demokratian elvyttämisen mahdollisuuksista. Keskinäisen sivistyksen seura - Lataamo.
- Kallio, H. (1993) Esiintymis- ja neuvottelutaito. Espoo: Yrityskirjat Oy.
- Kansanen, A. (1992) Puheviestinnän perusteet. Markkinointi-instituutin kirjasarja n:o 23. Weilin+Göös.
- Kylänpää, E., Piirainen, E. & Äikäs-Inha, L. (1995) Esitystaito: vuorovaikutus, valmistautuminen, puheet, puhuminen ryhmän jäsenenä, suullinen etäviestintä, havainnollistaminen, harjoituksia. Tampere: Mac-Laser, Jyväskylä: Gummerus.
- Lehtonen, J. & Kortetjärvi-Nurmi, S. (1993) Neuvotellen tulokseen. Weilin+Göös.
- Liikenne tietyömaalla. Tuotannon yleisohjeet. Tielaitos, Tiehallitus, Kehittämiskeskus. Helsinki 1991. TIEL 2272000.
- Mielipide- ja asennetieto tiensuunnittelun laatujärjestelmässä. Tiedonhankinta-oppas tiensuunnittelijalle. Tielaitos, Kehittämiskeskus. Tielaitoksen selvityksiä 56/1994. Helsinki. TIEL 3200265.
- Miestamo, R. (1996) Kielineuvo. Käytännön kielenhuollon ja kirjoittamisen opas. Helsinki; Porvoo; Juva: WSOY.
- Moilanen, L. (1995) Ryhmähaastattelu työyhteisössä: tiedonkeruun ja vaikuttamisen väline. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Repo, A. & Nuutinen, T. (1995) Aikuisten viestintätaito. Helsinki: Otava.
- Suominen, R. (1991) Käytännön kieli. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Suominen, R. (1994) Käytännön kokous- ja neuvottelutaito. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Teiden esisuunnitelmat selkeiksi, neuvoja ja virikkeitä raporttien laatijoille. Tiehallitus, Kehittämiskeskus 1991. TIEL 100003.
- Tuplatiimi - opas tehokkaampiin palavereihin (1996) Innotiimi Oy.

TIELAITOKSEN SELVITYKSIÄ

- 73/1996 Autonkuljettajien informaatiotarpeet. TIEL 3200440
- 74/1996 Liikenteen kysyntä; Yhteenveto tutkimusohjelman julkaisuista. TIEL 3200441
- 75/1996 Hematiittijauheen soveltuvuus SMA-massaan. TIEL 3200442
- 76/1996 Muuttuvan nopeusrajoitusmerkin tekniikan vaikutukset ajonopeuksiin ja merkin muistamiseen. TIEL 3200443
- 77/1996 Syvästabilointi kehittyvänä pohjavahvistusmenetelmänä; International Conference IS-Tokio '96. TIEL 3200444
- 78/1996 Moreenin rakeistaminen pellettoimalla; Nykytilaselvitys. TIEL 3200445
- 79/1996 Geotekniikan informaatiojulkaisuja; Pohjanvahvistusmenetelmän valinta. TIEL 3200446
- 80/1996 Alempiasteisen tieverkon strategiat; Tienpidon kohdentamisvaikutukset kylien kehitykseen. TIEL 3200447
- 81/1996 Maankäytön ja liikenteen yhteensovittaminen kaupunkiseudulla. TIEL 3200450
- 1/1997 Sää- ja keltitietoon perustuva liikenteen ohjausjärjestelmän vaikutus kuljettajien käyttäytymiseen ja käsityksiin. TIEL 3200448
- 2/1997 Liikenteen hallinnan tempukortisto. TIEL 3200449
- 3/1997 Tielaitoksen ympäristöpolitiikan arviointi. TIEL 3200451
- 4/1997 Siltojen perustusten geoteknisen mitoituksen vertailu eurocadien ja kansallisten ohjeiden mukaan. TIEL 3200452
- 5/1997 Tiepenkereen luonnonluiskan ja jäykän tukimuurirakenteen vertailevat mitoituslaskelmat eurocadien ja kansallisten ohjeiden mukaan. TIEL 3200453
- 6/1997 Talviajan liikenneturvallisuus; Tilastollinen tarkastelu. TIEL 3200454
- 7/1997 Bitumiemulsion murtumisajan vaikutus päällystemassan ominaisuuksiin TIEL 3200455
- 8/1997 Tieliikenteen päästöjen vaikutusten arvottaminen. TIEL 3200456
- 9/1997 Tieliikenteen päästöjen vaikutusten arvottaminen; Yhteenveto. TIEL 3200457
- 10/1997 Valuation of Impacts of Road Traffic Emissions; Summary. TIEL 3200457E
- 11/1997 Betonipäällysteen seuranta vt 4 Kempele-Kiviniemi. Kuntoraportti TIEL 3200458
- 12/1997 Alempiasteisen tieverkon strategiat. Tienpidon kohdentamisen vaikutukset kuljetuksiin. TIEL 3200459
- 13/1997 Tieliikenneolojen kokeminen Suomessa. Henkilö- ja kuorma-autoilijoiden mielipiteet tienpidon kehittämistarpeista. TIEL 3200460